

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ІТАЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

До захисту допустити:

Зав. кафедри ІФ

Трифонова Г.В. _____

« ___ » _____ 20__ р.

Кваліфікаційна робота

за освітнім ступенем «Магістр» на тему:

«Італійські топоніми: особливості утворення та перекладу»

студентки факультету іноземних мов

освітньо-професійної програми «Філологія.

Переклад (італійська)»

освітнього ступеня «Магістр»

Терентьєвої Ірини Миколаївни

Науковий керівник: Трифонова Г. В.,

Кандидат наук із соціальних комунікацій,

доцент кафедри італійської філології

Маріупольського державного університету

Рецензент: Луценко Л. О., кандидат

філологічних наук, доцент кафедри

англійської філології Криворізького

державного педагогічного університету

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

« ___ » _____ 20__ р.

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ІТАЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Освітній ступінь «Магістр»

Освітньо-професійна програма «Філологія. Переклад (італійська)»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

к. н. соц. ком., доцент

Трифорова Г. В. _____

«___» _____ 2020 р.

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Терентьєвої Ірини Миколаївни

1. Тема роботи «Італійські топоніми: особливості утворення та перекладу»
керівник роботи – Трифорова Ганна Валеріївна, кандидат наук із соціальних комунікацій
затверджені наказом Маріупольського державного університету від
«28» лютого 2020 року № 208

2. Строк подання студентом роботи 04 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи (мета, об'єкт, предмет)

Мета дослідження полягає у систематизації способів та проблем перекладу італійських топонімів українською мовою.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) узагальнити підходи до розуміння терміну «топонім» у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень;
- 2) систематизувати підходи до класифікації топонімів;
- 3) визначити способи та проблеми перекладу топонімів українською мовою;
- 4) з'ясувати особливості утворення та вживання італійських топонімів;
- 5) запропонувати шляхи перекладу італійських топонімів українською мовою.

Об'єктом дослідження є італійські топоніми, зафіксовані на сучасній адміністративній мапі Італії, особливості їх утворення та використання.

Предметом дослідження є способи перекладу італійських топонімів українською мовою.

4. Зміст роботи

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ

1.1. Поняття та сутність терміну «топонім»

1.2. Сучасні підходи до класифікації топонімів

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІТАЛІЙСЬКИХ ТОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Лексико-семантичний аналіз основних італійських топонімів

2.2. Теоретичні засади та специфіка перекладу італійських топонімів українською мовою

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Дата видачі завдання 18 лютого 2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Огляд наявної літератури й джерел з питання. Обробка та систематизація матеріалу, підготовка до укладання розділу 1	до 20.10.2020 р.	
2.	Написання вступу, формулювання актуальності, новизни, теми, завдань, об'єкту та предмету дослідження	до 22.10.2020 р.	
3.	Аналіз дібраного матеріалу та написання підрозділу 1.1. Поняття та сутність терміну «топонім»	до 26.10.2020 р.	
4.	Аналіз дібраного матеріалу та написання підрозділу 1.2. Сучасні підходи до класифікації топонімів	до 28.10.2020 р.	
5.	Написання висновків до Розділу 1	до 31.10.2020	
6.	Робота з адміністративною картою Італії, підготовка вибірки італійських топонімів	до 02.11.2020 р.	
7.	Аналіз наявного матеріалу з теорії перекладу топонімів українською мовою, аналіз вибірки італійських топонімів	до 04.11.2020 р.	

8.	Написання підрозділу 2.1.Лексико-семантичний аналіз італійських топонімів	до 07.11.2020 р.	
9.	Написання підрозділу 2.2. Теоретичні засади перекладу топонімів українською мовою	до 10.11.202	
10.	Формулювання висновків й укладання списку використаних джерел і літратури	до 12.11.2020 р.	
11.	Графічне оформлення кваліфікаційної роботи й подання на кафедру	до 04.12.2020 р.	

Студент

Терентьева І. М.

Науковий керівник роботи

Трифопова Г. В.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ	5
1.1. Поняття та сутність терміну «топонім»	5
1.2. Сучасні підходи до класифікації топонімів	16
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІТАЛІЙСЬКИХ ТОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	28
2.1 Лексико-семантичний аналіз основних італійських топонімів	28
2.2. Теоретичні засади та специфіка перекладу італійських топонімів українською мовою	51
Висновки до розділу 2	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Топоніми представляють собою дуже особливий шар лексики. Це пояснюється тим, що вони знаходяться на перехресті мовних та позамовних аспектів, перебуваючи в тісній взаємодії, з одного боку, з історичними обставинами та подіями, а з іншого – з культурою. Топоніми – це результат переплетення мови, історії та культури. Така синергія зумовлює особливий інтерес до топонімів з боку перекладознавства, оскільки часто власні назви у різних контекстах виконують змістоутворюючі функції. Власні назви можуть пояснювати деякі історичні події, пов'язуватись із традиціями та звичаями – народною культурою. Процес глибинного вивчення топонімів в рамках лінгвістичних досліджень має давнє коріння і сягає XIX ст. (праці Ф. де Соссюра, Дж. С. Мілля, Б. Рассела, Г. Фреге). Наукові дискусії точилися навколо проблем власних назв, чи мають вони значення, у чому полягають їх функції, як вони залучені до системи іменника та вписуються у, так званий, «трикутник Огдена та Річардсона», як відбувається сам процес «називання» тощо. Проте з плином часу погляд на топоніми трансформувался й вони увійшли до ментальної, культурної, історичної, антропологічної, ціннісної площин. Топоніми змінюються разом із суспільством, стають своєрідним віддзеркаленням цінностей, орієнтирів, особистої або суспільної ідентичності.

Топоніми належать до класу власних імен. Власні імена називають такі предмети, які єдині в своєму роді. Така сутність і визначає функцію топонімів – ідентифікувати або визначати.

Актуальність роботи зумовлена потребою систематизувати підходи до розуміння сутності терміну «топонім», враховуючи його вагомe значення для ідентифікації на різних рівнях (особистісному, колективному, національному, глобальному). Враховуючи змістоутворюючу та ідентифікуючу роль топонімів у різних контекстах, важливо визначити способи передачі топонімів між різними мовно-культурними системами та

зрозуміти статус топонімів у перекладознавстві. Питання італійсько-українського двомовного перекладу залишаються важливими, беручи до уваги те, що їх актуалізація розпочалась лише наприкінці 90-х років минулого століття. Тому спроба запропонувати шляхи перекладу основних італійських топонімів українською мовою знаходиться в авангарді вирішення та систематизації підходів до забезпечення двомовного перекладу.

Об'єктом дослідження є італійські топоніми, зафіксовані на сучасній адміністративній мапі Італії, особливості їх утворення та використання.

Предметом дослідження є способи перекладу італійських топонімів українською мовою.

Питання топонімів в Україні досліджували Отін Є. С., Горпинич В. О., Антонюк Т. Р., Карпенко О. П., Бевзенко С. П., Беліцька Є. М., Бицько Н. І., Білінська Л. П., Бучко Д. Г., Габорак М. М. тощо. Серед італійських дослідників слід виокремити доробок К. Маркаті, Дж. Б. Пеллегріні, А. Дзамбоні, Л. Кассі, Дж. Асколі, С. Конті тощо. Основна увага дослідників фокусувалась на національних (українських та італійських) топонімах, способах їх утворення, етимології, вживання тощо. Переклад топонімів розглядався у роботах Корунця І. В., Олефір Г. І., Дейнеко І. А., Дейнеко І. В. До проблеми перекладу українських топонімів на германські мови звертався І. М. Дерік. Латинським топонімам частково присвячені роботи Третьякової К. В. Північнонімецькі топоніми знаходились в полі уваги Марченко Н. В.

Мета кваліфікаційної роботи полягає у систематизації способів та проблем перекладу італійських топонімів українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- 1) узагальнити підходи до розуміння терміну «топонім» у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень;
- 2) систематизувати підходи до класифікації топонімів;

- 3) визначити способи та проблеми перекладу топонімів українською мовою;
- 4) з'ясувати особливості утворення та вживання італійських топонімів;
- 5) запропонувати шляхи перекладу італійських топонімів українською мовою.

Матеріалом для дослідження перекладу італійських топонімів українською мовою стала адміністративна карта сучасної Італії (видавництво Guerra Edizioni, 2005 р.).

Методи дослідження: Методологічну основу дослідження склали аналітичний метод (для узагальнення теоретичних підходів до розуміння та класифікації топонімів); описовий метод (при аналізі дібраних топонімів); класифікація та групування (при роботі з вибіркою з метою її систематизації). Частково застосовувався кількісний аналіз.

Перспективи дослідження: Проблеми перекладу топонімів у розрізі української та італійської мов можна досліджувати у напрямку українсько-італійського перекладу.

Теоретичне значення. У роботі отримали подальший розвиток теоретичні засади розуміння сутності топонімів, їх класифікація, а також систематизовані теоретичні підходи до перекладу італійських топонімів українською мовою.

Практичне значення. Результати дослідження, представлені у кваліфікаційній роботі, можна використовувати у перекладацькій та викладацькій діяльності з метою формування мовних знань практичних навичок двомовного італійсько-українського перекладу.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури. Перший розділ присвячено теоретичним аспектам дослідження топонімів (підходи до тлумачення поняття, класифікації топонімів). У другому розділі розкриваються проблеми перекладу топонімів, особливості утворення та вживання основних італійських топонімів, а також запропоновані способи перекладу італійських топонімів українською мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ТОПОНІМІВ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ

1.3. Поняття та сутність терміну «топонім»

Термін «топонім» вживається на позначення власної географічної назви. Вивчення топонімів передбачає, з одного боку, дослідження їх лінгвістичної сутності, ролі і місця серед інших шарів лексики, а, з іншого – збирання та аналіз їх походження, в якому криється позамовний аспект сутності топонімів. Тому розрізняють дві науки, об'єктом вивчення яких стають топоніми: топоніміку та топономастику. Власне географічні назви досліджуються в межах топоніміки. Топономастика займається збиранням та вивченням етимології топонімів. Окрім цього слід розмежувати поняття топонімії від топоніміки та топономастики. Топонімія – це сукупність географічних назв, які зустрічають на певній території та визначають певний ареал вживання [13].

В англійській мові термін *toponym* на позначення географічної назви вперше зустрічається в 1876 р і в той час використовувався паралельно з вже існуючим *place-name*. Топонім, відповідно до словника С. Ожегова, «власне ім'я окремого географічного місця (населеного пункту, річки, угіддя та ін.)» [18]. Академічний тлумачний словник української мови коротко роз'яснює, що топонім – це власна географічна назва. Словник лінгвістичних термінів, призначений для студентів філологічних факультетів, В. Баркасі, О. Каленюк, О. Коваленко також визначає топонім як географічну назву, пояснюючи грецьке походження терміну від грецького *topos* – місце, місцевість і *онума* – ім'я [23].

А. Суперанська конкретизує, то топоніми – це такі географічні назви, що обумовлені історично, соціально і культурно обумовлені. Таким чином,

дослідниця підкреслює зв'язок топонімів з історією, культурою, звичаями, традиціями людей, що мешкали на певній території [26].

А. Суперанська стверджує, що топоніми, маючи приналежність до класу власних назв, вирізняються власними унікальними ознаками. Особливістю будь-якої географічної назви, по-перше, є те, що вона одночасно визначає об'єкт і називає його. Таким чином, топонім стає другою назвою певного предмета, яка доповнює і уточнює первинне, загальне, і служить для розрізнення відомих подібних предметів один від одного [26]. Тобто, продовжуючи підтримувати думку А. Суперанської, природу кожного топоніма умовно можна уявити двоскладовою. Одна частина – загальна і вводить його в понятійну систему, а інша – індивідуальна і вирізняє, ідентифікує названий предмет. Індивідуальна складова суворо закріплена за кожним топонімом і виділяє його серед інших. Паралельно загальна складова визначає тип самого предмета (місто, село, регіон, річка тощо) [26, стор. 21]. Таким чином, кожна географічна назва фіксується людиною в загальнономовній понятійній системі і одночасно з цим індивідуалізується до одиничного значення [26, стор. 21].

Топоніміка входить до розділу ономастики. Ономастика опікується дослідженнями стосовно усіх власних назв окремих лінгвістичних систем. Ономастика як окрема спеціалізована наука розглядає власні назви в контексті регіональних ідентичностей, окреслює перспективи подальших досліджень, які знаходяться на межі культури, мови, польових розвідок та історії [17], [13].

Особливий статус, який мають власні імена в лінгвістичних системах, неодноразово опинявся в центрі уваги різних мовознавчих наук. Могли підкреслюватись їх семантичні особливості (ті значення, які передаються за допомогою власних назв), прагматичні (зумовлені особливою цінністю акту найменування по відношенню до різних мовних актів, які здійснюються

людиною), а також антропологічні (співвіднесені з функцією, яку власні імена виконують в рамках, так званого, суспільного тіла) [26].

На початку досліджень природи та сутності власних назв існувала думка про їх «безглуздя». Її висловив представник філософсько-лінгвістичного підходу як Джон Стюарт Мілль. На його думку, власні назви закріплювались за предметами, при цьому не набували жодного значення і використовувались лише, щоб відрізнити предмети один від одного. Іншими словами власні назви були «знаками без значень». У праці Ф. де Соссюра «Cours de linguistique générale» (1916 р.) взагалі не розглядались проблеми розуміння власних назв [23].

Результатами більш пізніх досліджень стали вже зрілі формулювання, які були здатні краще пояснити природу власних назв. Власні назви почали брати до уваги як самостійні оригінальні елементи та ставити їх в контекст трикутника Огдена-Річардсона, який пояснював зв'язок між предметом, його значенням і матеріальною (фізичною) оболонкою слова. Виявилось, що власні імена були здатні брати участь у референційному процесі, до якого долучався референт, тобто об'єкт, з яким могла асоціюватись власна назва. (наприклад, Арго, собака Улісса), який замість цього в загальному імені (собака) проходить через процес узагальнення. Це залучає його до класу референтів, які трансформуються в ментальне значення. Тобто Арго – це собака, конкретизована назва, бо її хазяїном був Улісс.

Пізніше Ф. де Соссюр визнає, що «тріадична» концепція може бути застосована до власних імен і вони можуть брати участь у референційному процесі. Це означає. Що власні назви служать для передачі значень [26, стор. 21].

Слід звернути увагу на те, що в разі надання власній назві значення фундаментального рівня і залучення власних назв до референційного (мовного, денотативного) процесу, може спостерігатись тенденція до часткової втрати ідентифікаційної складової. Іноді це призводить до повної її

втрати на користь нових значень. Це пов'язується з новим досвідом і знаннями, які отримує суспільство. Суспільство також може зробити власне ім'я емблемою цінностей і негативних або позитивних значень, особистої або колективної ідентичності.

Наприклад, первинне значення імені Франциск – французький. Але це пояснення не допомагає зрозуміти, чому воно стало настільки популярним у всій Європі після часів Середньовіччя. Порівняйте, іспанське – Франциско, французьке – Франсуа, англійське – Франциск, німецьке – Франц). Найімовірніше на це вплинув культ святого Франциска Ассізького святого і поширення впливу й авторитету однойменного ордена. Власне ім'я Адольфо походило від давньогерманського слова *sthawulf* і спершу означало «благородний вовк». Але таке пояснення є невичерпним, аби зрозуміти мотивацію його використання серед італійців. Наприкінці тридцятих років ХХ століття після укладення Римсько-берлінського пакту це ім'я значно збільшило свою популярність та поширення. У топонімії часто зустрічаються мікротопоніми, пов'язані з Америкою. Наприклад, *Amerique a Quart* (Аоста), або Абіссінією. Такі топоніми, безумовно, стають відображенням історичних подій, які довелось пережити італійському суспільству (еміграція, колоніальні війни, Друга світова війна тощо). Значення таких топонімів знаходиться за межами мовного, яке зазвичай мають імена, незалежно від того, розуміються вони в звичному значенні екзотичних топонімів, до яких вони належать, або (як вважають деякі етимологи) походять від повторної гомологізації початкових значень, таких як *mariscus* (болотистий) або *bissa* (змія) [26].

З цієї точки зору можна сказати, що значна частина значення власних назв належить швидше до того рівня, який англійський лінгвіст Дж. Лайонс визначив як «соціальне значення». Мається на увазі той аспект значення, який пов'язаний з соціальними відносинами. Повторне використання імені багато в чому залежить від соціальних і культурних значень, пов'язаних з

ним в діяхронічному аспекті, які прагнуть спустошити вихідне мовне значення і домінувати над ним [12].

Однак з прагматичної точки зору доречно зазначити, що процес номінації (тобто співвіднесення власного імені з референтом. Наприклад, вибір імені для дитини) є окремим випадком більш загального і поширеного процесу номінації (встановлення відносин між іменем і значенням). Цей процес має особливу значимість в контексті людської культури завдяки двом чинникам. З одного боку, він являє собою єдиний деномінаційний акт, який дійсно переживає людина у процесі свого мовного життя. Хоча загальні найменування успадковуються людиною та є відображенням того, що відбувалось, раніше в соціальному співтоваристві відбувалось нав'язування власного імені (дітям, своїм домашнім улюбленцем, топографічним координатам. Наприклад, свій будинок називали Вілла Ада, власний магазин Da Renato тощо). У цьому процесі активну мовну роль відігравав знаменник предмета [36].

Функція номінації притаманна мові та знаходиться у взаємозв'язку з іншими функціями мови. Думка виникає в результаті пізнання, а пізнання відбувається і закріплюється за допомогою та через слова, а за допомогою мови люди діляться пізнанням. Мова залучає нас до суспільних процесів і оточуючої нас дійсності, дає змогу категоризувати реальність, описувати та передавати її словами, реалізуючи, таким чином, мовну функцію номінації. Номінативну функцію мови можна пояснити за допомогою феномена, описаного німецьким мовознавцем Л. Вайсгербером. Вчений представляв мову і слово як засіб конструювання або реконструкції світу, спираючись на ідеоетнічний аспект процесу. Л. Вайсгербер тлумачив номінацію в контексті філософії мови: «Мова є за своїми можливостями процесом відтворення світу за допомогою слова конкретним мовним співтовариством, тобто створенням духовних підходів, завдяки яким світ буття стає спільно збагненим для сукупності членів цієї групи». Пізніше він пояснив: «Worten означає щось

переводити в слова (etwas in Wort (in Sprache) überführen), і саме не у вторинному сенсі «щось висловлювати словами» (тобто говорити), а перетворювати щось на слово, на мову» [26, стор. 78]. Цей термін означає надання реальності мовного втілення, вираження реальності крізь слова. Як вже зазначалось, Л. Вайсгербер акцентує увагу та ідеоетнічному боці перетворення реальності на знаки мови. Це означає, що у процесі відтворення оточуючої реальності за допомогою мови кожне конкретне мовне співтовариство через пережиті досвід і події минулого, має особливі культурні властивості, і з їх урахуванням формує свою власну особливу мову. Це зумовлює різницю між мовами не тільки на фонетичному, граматичному та графічному рівнях, але й на більш глибокому, мовотворчому, який тісно пов'язаний з культурними відмінностями. Називання географічних об'єктів, як і будь-яких інших реалій, відбувається крізь взаємозв'язок між здатністю зчитувати мовний номінативний код. Даючи назву або ім'я, людина, що належить до певного мовного співтовариства, звертатиметься до слів і традицій своєї рідної мови. Таким чином, дорога від дійсності до її пізнання й поняттєвого уособлення, а далі – до словесного вираження відмінний у різних народів і віддзеркалює географічні, історичні особливості життя, а також культуру, традиції і самоідентифікацію разом з громадською свідомістю. Мова як щось абстрактне і загальне, як всесвітньо існуюча система, дає людині можливість використовувати свої елементи для позначення концептів, уявлень про світ, формуючи таким чином реальну картину світу, в той час як мовна картина світу певної спільноти формується за допомогою певної мови [23].

Таким чином, власні імена представляють собою клас слів, які називають предмет або істоту, яка є єдиною в своєму роді. Власні назви, як і інші назви, мають подвійну природу: матеріальну (форму вираження) нематеріальну (зміст, значення). Саме цей зв'язок між формальною стороною лексичної одиниці і її значенням в мовознавстві прийнято називати

номінацією. А. Суперанська порівнює взаємодію апелювативів та власних назв з роботою сонячної системи, де загальні назви – це сонце, ядро, навколо якого обертаються планети (власні назви), причому кожна з них знаходиться на своїй, властивій лише ній планеті, відокремленій від інших орбіт [26, стор. 34].

Власні назви можуть мати різні об'єкти позначення. Залежно від цього розрізняють різні класи власних назв, серед яких антропоніми – імена людей, прізвиська, псевдоніми; космоніми – назви космічних тіл і явищ. До одного з класів власних назв належать географічні об'єкти, або топоніми (від грецького *τοπος* - «місце» і *ονομα* - «ім'я»), дослідженням яких займається топоніміка. У сфері інтересів топоніміки лежить вивчення географічних назв, їх осмислення, пошук значення і джерел їх походження, виявлення закономірностей їх розвитку, зміни і функціонування, а також виявлення чинників, що сприяють цим процесам. Інтерес до топонімів та їх смислового змісту виник ще на ранніх етапах розвитку людства. Уже за часів античності була закладена традиція супроводжувати географічні назви, згадані в історично-географічних працях, поясненнями. Ці пояснення часто були примітивні, пов'язувалися з міфологічними сюжетами, легендами певної місцевості. Своїм зародженням і диференціацією в самостійну науку топоніміка зобов'язана практичним запитам наукового співтовариства, а також виникненню і активному розвитку порівняльно-історичного методу в лінгвістиці. Вчені XVIII - XIX ст. були першими, хто прискіпливо підійшов до питання вивчення топонімів, систематизуючи і впорядковуючи матеріал.

Італійські словники пояснюють значення слів, але ігнорують топоніми, які є власними географічними назвами. Інформацію про місця, позначені цими іменами, слід шукати в енциклопедіях, де повідомляється інформація [33].

В італійській мовознавчій традиції збирання, опис і вивчення топонімів є предметом топоніміки, яка називається топономастика. Це слово у

загальному вживанні часто паралельно зустрічається з терміном топонімія. Однак, орієнтуючись на спеціалізовані дослідження, чергується з менш частою топонімією; однак, орієнтуючись на спеціалізовані дослідження, слід розрізняти топонімію (збирання, опис) та топономастику (науку), яка пов'язана з ономастикою [35].

Інтерес до топонімів з'явився досить давно. Першим італійським дослідником, сферою наукових інтересів якого стали топоніми, був п'ємонтський лінгвіст Джузеппе Флекія, який працював у другій половині XIX століття. Він робив особливий акцент на взаємозв'язку мови і культури в Італії. Дж. Флекія був першим, хто використав термін топономастика, у листі до Граціадіо Ісая Асколі у 1871 р., говорячи про італійські топоніми [47].

На думку Дж. Флекії, топонімічне дослідження має виконуватись за допомогою лінгвістичного методу, а діалектна форма топоніма є дуже важливою для реконструкції вихідної форми, тобто для визначення етимології [47].

Не менш важливим для дослідження сутності топонімів є також вся доступна історична документація, яка здатна враховувати зміни мовних варіантів у часі та просторі. Лінгвістичні дані повинні бути включені в широкі рамки міждисциплінарних відносин. Необхідно знати географічні особливості та історію місцевості, характеристики та мовну історію території.

Вивчення топонімів базується на двох основних напрямках: мовній стратифікації та визначенні референтних (їх також називають топонімічними категоріями) та формальних топонімічних типів [50].

Дослідження топонімів з історичної точки зору базуються на аналізі мовних подій Італії протягом століть та різних мовних шарів. Їх седиментація добре відображається за допомогою топонімічної спадщини через те, що топоніми зберігаються (як уже згадувалося вище) за умови безперервності передачі, навіть при зміні людей та мов. Географічні назви можна розділити

на дві великі групи: перша включає імена, успадковані від попередньої мови, а друга – ті, що були створені в різний час людьми, які все ще проживають на даній території, і тому їх можна пояснити за допомогою мови.

Стародавні топоніми, про існування та використання яких свідчать класичні джерела, часто відносяться до мов давніх народів, прелатинів, про яких наявна лише фрагментарна неповна інформація. Назва *Vari* (Барі), яку латинські письменники вживали в класичну епоху як *Barium*, а греки як *Bárium* та *Báris*, походить від мессапійської, індоєвропейської долатинської мови, якою розмовляли на частині території сучасної Апулії. Це була епоха до латинізації Італії [35].

За допомогою глосів (зокрема від Ісихія) ми можемо реконструювати значення назв, що відносяться до «будинку», «обладнаного місця». Дуже давньою є назва *Caralis*, тепер *Cagliari* (Кальярі), про яку зустрічаються свідчення класичних авторів та посилання на прелатинський мовний лексичний шар, який не легко ідентифікувати. Згідно з однією гіпотезою, його можна порівняти з фінікійським епонімом *Qaral*; сучасний топонім *Cagliari* (Кальярі) перебуває у зв'язку з середньовічною формою *Callari*, яку прочитали та переклали на іспанський манер за аналогією до Кастилія → Кастилія (*Castilla* → *Castiglia*). Стародавня назва Болоньї, (*Felsina*) Фельсіна сягає часів етрусків. Вважається, що топонім співпадає з антропонімічною формою, *felznal* (знатний), яка зустрічалась в епіграфах, у свою чергу була пов'язана з топонімом *Velzna*, сьогоднішня Болсена (*Bolsena*) [49].

Загалом є численними свідчення топоніми, які належать до прелатинського субстрату – від мови кельтів на півночі Італії до грецької часів колонізації на півдні Італії, Сицилії та частини Сардинії. Вивчаючи топоніми, можна з більшою точністю окреслити давні поселення цих народів, і те саме можна зробити стосовно латинізації території та місць, заселених людьми, що прибули в ранньому середньовіччі. Назви, що відносяться до римських часів є відомими та пов'язані з будівництвом та зведенням.

Наприклад, стосуються фондів, є чудовими для епохи романізації: *Forum Livii* «ринок Лівія», від якого походить *Forlì* (Форлі); від *Julia Taurinorum*, згодом *Julia Augusta Taurinorum* на честь Октавіана походить Турин; від *Augusta Praetoria* - Аоста [49].

Різні топоніми походять від дорожніх вказівників (так звана, вулична топонімія). Є багато таких, що пов'язані з *lapis milliarius*, що розміщений на певній відстані від центру: звідси різні назви на зразок *Terzo*, *Quarto*, *Quinto* тощо, у формі типу *ad tertium lapidem* або *lapis milliarius tertius*. До цієї групи належать топоніми менш прозорої етимології, такі як *Tricesimo* (Удіне), що пов'язаний з латинським *tricesimum*, власне (al) тридцятий (миля від Аквілеї); *Diemoz*, приблизно за вісімнадцять кілометрів від Аости, відображає *duodecimum*; *Vèsime* (Асті) натякає на відстань у двадцять римських миль як від Аккі, так і від Асті: *(ad) vigesimum (lapidem)*. До порядку організації території та розподілу земель відносяться такі топоніми як базуються на таких топонімах, *Dicomano* (Флоренція), від латинського *decumanus* «розділова межа сільської місцевості зі сходу на захід» [50].

Категорія власних імен, представлених по всій Італії, - це топоніми, що називаються *prediali* або *fondiarі*, які походять від латинського власного імені особи і можуть вживатися з різними суфіксами, особливо найбільш продуктивним є суфікс *-anus*. Таким чином, назва місця, наприклад Маріано (*Mariano*) або Марано (*Marano*) (залежно від фонетичних змін) походить від Маріуса (*Marius*), який відображає власність, що належить цій особі, тобто закріплена за Маріусом. Утворення такого типу були вже задокументовані, починаючи з першого століття до нашої ери, а потім дедалі частніше в імперську епоху і дозволяють реконструювати романізацію території [42].

Топоніми здатні задокументувати впливи різних народів, що прибули до Італії та перебували на її території, переважно готів та лангобардів. Деякі топоніми перегукуються з назвами етнічних груп та поселення на території. Інші, можливо, утворилися пізніше за допомогою

апелятивів чи назв, які з так званих німецьких мов суперстрату увійшли до неолатинських мов Італії. Наприклад, такі топоніми, як (Castello di) Gòdego (Тревизо), Gòdega di Sant'Urbano (Тревизо), Gòito (Мантуя), Montegodi (Верона) свідчать про вплив етнічних готів; Монгідоро (Болонья), Цей топонім утворився від Mons Gothorum. Лонгобардія пов'язується з лангобардами, від яких походить Ломбардія та Ломбардор (Турін), що відображає латинський родовий Langobardorum. Цікавим є той факт, що в документі 1014 року цей топонім згадується як (Castellum) Langobardorum. Місцеві назви, такі як Сассіноро, в Романьї та провінції Беневенто, яка походить від етнічного Сассоні і яка зберігає давнє родове закінчення -orum у видобутку золота, також відносяться до інших етнічних груп, які прибули до Італії, також походять від лангобардів. Такі топоніми, як Сармед в районі Тревизо, Сермід в районі Мантуя, походять від сарматів; від гепідів – топонім Зевіо (Верона) та інші, розкидані від Венето до П'ємонту. Етнічний суаві, або свіві, відображений у топонімі Соаве (Верона), про який зустрічається свідчення в 874 році; аналогічно топонім Порта нель Мантовано. Назва Тіволі біля Сан Джованні в Персічето (Болонья) віддзеркалює цікаве свідчення про таїфалів, які, на думку істориків, були депортовані з Дакії в Емілію за часів Граціано (IV століття) і оселилися в районі Реджо, Парми та Модени, а також у Галлії, зокрема в Пуату; топонім задокументований як Тайвалум (*Taivalum*) у восьмому столітті [50].

У групі топонімів, утворених на базі апелятивів германського походження, слід розрізняти ті, що продовжували існування в неолатинських діалектах, щоб правильно встановити дату появи топоніма. Часто зустрічається тип *Fara* від ломбардського *fâra*, значення якого «спільнота мандрівних племен». Еволюція топоніма закінчується зміною значення на «поселення лангобардської подорожуючої спільноти» (Sabatini 1963). Ідеться про не життєдайний апелятив у діалектах, за винятком, здається, лише фріульського діалекту міста (Barcis) Барчі, в якому слово *fara* виживається у

значенні «сім'я іммігрантів, невелике господарство, село»: це стає вагомим аргументом на користь давності топонімічного утворення, а точніше лонгобардського поселення. Від нього залежать різні топоніми: *Fara Filiorum Petri* та *Fara San Martino* (Chieti), *Fara Gera d'Adda* (Bergamo), *Fara in Sabina* (Rieti), *Fara Novarese* (Novara) та інші, а також з -rr- для гіперкорекції: *Farra d'Isonzo* (Gorizia), *Farra d'Alpago* (Belluno), *Farra di Soligo* (Treviso) [30].

Іншим найменуванням ломбардського походження є *braida* «Campagna, podere», дуже поширений у топонімах, термін, що все ще використовується, тому менш значущий, ніж *fara*, як топонім поселення. Серед найвідоміших топонімів, які пов'язані з цим терміном, є Брера поблизу Мілана, Бра в провінції Кунео, Бреда в Тревизо. Серед назв ломбардського походження, які накралась на найменування в діалектах, є напр. *haribann* «військова заборона», від якої походить топонім Ербанно (в деяких документах також Дербанно з аглютинацією прийменника *de-*) в провінції Бреша [30].

Категорія топонімів, що походять від особистих імен, також добре представлена: типовою є сполука *settimanico*, гібридне утворення з нелатинським апелятивом, яке супроводжується германським ім'ям. Сюди входять, наприклад, *Campaldani* (Кампальдані) (Ареццо), утворений від готичного імені *Alda*, -anis; (*Poggibonsi*) Поджібонсі (Сієна) від Поджо Боніці (*Poggio Bonizzi*), від германського імені Боніцо; (*Camaldoli*) Камальдолі від *Ca(mpo)* та *Maldo*; *Curtatone* (в провінції Мантуя) від *curtis* «двір» та ім'я *Attone*, форма *Att* [34].

У деяких італійських регіонах зустрічаються топоніми, що стосуються мовних шарів, які притаманні лише конкретній території, наприклад, арабського на Сицилії, словенського в Фріулі, хорватського в регіонах Абруццо, Молізе та Апулія. Це місцеві назви, які також представляють документальний інтерес, оскільки дають змогу ідентифікувати поселення в минулі часи, про які залишились поодинокі свідчення [42].

1.4. Сучасні підходи до класифікації топонімів

Традиційно серед топонімів розрізняють назви населених пунктів (ойконіми, від грец. οἶκος — житло), назви міст, назви вулиць, назви доріг, назви площ, назви водних об'єктів (річок, морів, озер тощо) (гідроніми, від грец. ὕδωρ — вода), назви лісів тощо. Така класифікація групує топоніми за ознакою типу означуваного географічного об'єкта [19, стор. 244].

Таким чином, топоніми можна аналізувати та класифікувати на основі значення, яке лежить в їх основі. Топонім може бути пов'язаний з елементами ландшафту (рослинами, морфологією території, зміною течії річок тощо), елементами, співвіднесеними з фактами антропізації та колонізації (вторгнення на територію, питання власності і майна) тощо. Враховуючи ці елементи, топоніми можуть бути важливим свідченням про тип поселення або присутність певних тварин чи наявність рослин. Також топоніми можуть свідчити про зміни, що відбулися, з часом на певній території.

Також можна виявити формальні категорії на основі морфологічних елементів або суфіксів, простих або складених топонімічних форм. Є продуктивні суфікси, «які втручаються, маючи семантичний вплив, який часто є точним і помітним, але іноді загальним або навіть відсутнім, при утворенні або деривації топонімів» [39]. Одні дослідники посилаються на прелатинські утворення, інші – на латинські та постлатинські. Серед найпоширеніших суфіксів слід виділити: -*ano*, латинського походження (топоніми, утворені за допомогою цього суфікса є дуже поширеними по всій території Італії); -*eto* (-*etto*), від латинського -*etum*, типовий для топонімів, що походять від загальних фітонімів; -*ac(c)o*, -*ago*, від кельтсько-латинського суфікса -*acum*, поширеного на півночі Італії; -*asco*, від суфікса лігурійсько-кельтського походження, поширеного на північному заході Італії (наприклад, *Bogliasco* (Больяско) в провінції Генуя); -*ena* (або -*enna*, -*eno*), суфікс етрусського походження, який часто зустрічається в Тоскані та прилеглих

районах (у таких назвах, як (*Bolsena*) Больсена в провінції Вітербо); *-ense* (→ *-ese, -ise* є *-isi*), суфікс латинського походження, вживання якого поширене в південній області (*Marcianise* в *Casertano*); *-ace* та *-aci*, суфікс грецького походження, має зменшувальне значення і широко поширений на крайньому півдні (наприклад, *Riace*, «потік»); *-ai, -ei, -oi*, типові суфікси для Сардинії (наприклад, *Urzulei* у провінції Нуоро), які мають прелатинське походження та, імовірно, колективну функцію [39].

Ще один принцип, на основі якого можна класифікувати топоніми, стосується їх структури й того факту, що топонім може складатися з однієї або декількох одиниць. Деякі топоніми складаються з двох або більше елементів. Наприклад, *Pino sulla Sponda del Lago Maggiore* (Варезе), яке до 1863 р. називали *Pino* (Піно); *Isola del Gran Sasso d'Italia* (Терамо), острів, *Isola* до 1863 р.; *Sant'Angelo di Piove di Sacco* (Падуа), *Sant'Angelo* до 1867 р.. До таких топонімів додавались різні специфікації, щоб уникнути омонімії. Топоніми, що складаються з декількох елементів, можуть скорочуватися. Наприклад, *Colle Val d'Elsa* (Сієна) для місцевих – лише *Colle*, *Portogruaro* (Венеція) – *Porto*, *Casalincontrada* (К'єті) – *Casale*.. У деяких топонімах складові одиниці вже не розрізняють. Наприклад, *Orvieto*, від латинського *Urbs vetus*, тобто «старе місто»; *Urbisaglia* (Macerata), від латинського *Urbs Salvia*. У різних топонімах прийменники аглютиновані, як, наприклад, у *Daiano* (Тренто), що походить від *de Aiano*. Є приклади більш складних фраз, таких як *Trambiccoli* (у Гарфаньяні) від *intra ambos colles*, *Tramberigori* (у Piacentino) від *intra ambos rivulos*, *Introdacqua* (L'Aquila), ймовірно, від *inter duas aquas*, *Nimolcampo* (біля Клузоне, Бергамо), від *imo campo*, *Nimotorre* (поблизу Торре Болдоне, Бергамо) від *in imo turre* [46, стор. 27].

Власна географічна назва часто характеризується тим, що вона була давнім утворенням, що сягає минулих епох, до мов, відмінних від тих, на яких в даний час розмовляють на певній території, переданих з часом і рідко замінюваних. Отже, топоніми в основному конфігуруються як «непрозорі»

мовні знаки, ми не бачимо значення, яке вони зазвичай мали, коли вони формувалися. Топонім насправді є мовною ознакою, яка збігається з позначеним об'єктом, з референтом: така назва, як Рим, передбачає так назване місто. Щоб сказати, яке значення може мати ця назва, необхідно вдаватися до етимологічних досліджень, які можуть сформулювати гіпотези щодо походження назви.

Інтерес щодо походження топонімів, особливо непрозорих, завжди живився серед науковців, зокрема істориків-аматорів, які, не маючи лінгвістичної інформації, займалися етимологією, часто з бажанням продемонструвати античність і облагородити витоки країни. Але етимологічне дослідження вимагає відповідного методу дослідження, і тлумачення, яке дається на основі співзвучності між словами з власної або з інших мов, в результаті часто дає паретимологічні тлумачення. Таким чином, назва місця на зразок *Gallo* (в Кампанії), яке може здаватися пов'язаним зі словом *gallo*, є натомість результатом видозміни давньої форми *Guald*, про що свідчать документи, що датуються XII століттям, яка є більше не впізнаваною через фонетичні зміни (звуки *-ld-* асимілювались і перетворилися на *-ll-*). Топонім *Gualdo*, у свою чергу, походить від ломбардського слова *wald* «ліс» (наприклад, *Gualdo Tadino* в провінції Перуджа та інші) [46].

Завдяки втручанням паретимології (або народної етимології) утворилися нові назви. Можна згадати *San Genito* (в Кампанії), який, хоча і походить від імені святого, є новою формою порівняно з початковою, результатом паретимологічної інтерпретації попереднього *Sanginetto*, що походить від назви рослини (мова йде про фітотопонім), кизил (латиною *sanguine*, із суфіксом *-etum*, який виконує колективну функцію). Нова назва також може залежати від нерозуміння назви діалектної традиції. Прикладом цього є *Gulfu di li ranci* (на Сардинії), буквально «затока крабів» (*golfo dei granchi*), яку картографи італізують та називають *Golfo Aranci*. З цим

пов'язана історія в цих водах, коли сталася корабельна аварія судна, завантаженого апельсинами, звідси з'явився і топонім [58].

Зазвичай топонім зберігається у своїй оригінальній формі – як ми вже говорили – з часом, і тоді його форма залишається незмінною, як *Roma* (Рим), *Verona* (Верона) та інші. Але часто топоніми зазнають модифікацій через усну передачу форми від покоління до покоління, коли можливі зміни, а також поширення топонімів у розмовній мові. Порівняно з іншими елементами, що складають словниковий запас мови, власні назви, однак, мають тенденцію змінюватися повільніше, і з цієї причини вони можуть бути свідками давніх форм мови, корисних для історичної граматики. Це трапляється з менш важливими іменами, які менш схильні до впливів освіти та грамотності: наприклад, топонім *Fossò* (у Венето) відповідає мовному еквіваленту «*fossato*» («рів») і фактично зафіксований як *Fossato* у 1073 році; походить від лат. *fossatum*, наприкінці –ò, в результаті лат. -atum (італійською -ato), що характеризує венеціанський діалект території в середньовічні часи (у більш сучасному діалекті -ò замінено на -à). До цієї групи входять топоніми, що відображають лексичні архаїзми, слова, що колись використовувались, а тепер зникли, сліди яких залишаються в топонімічних утвореннях: наприклад, *fanum* «храм», від якого походять *Fano* в Марке, а також *Fiano* (Рим), від зменшувального *fanulum* (через * *flanum*) [58].

Письмові свідчення, отримані з давніх часів, дозволяють відновити принаймні частину еволюції, якої зазнало певне ім'я з часом, і сприяють реконструкції її етимології. Наприклад, зафіксований топонім *Laurelia*, датований 1152 р., підтверджує, що *Loreggia* (в регіоні Венето) походить від назви давньої *via Aurelia* [42].

Замін імен не бракує: вже за античних часів топонім *Felsina* (етруського походження) був змінений на *Bononia* (через присутність галів, які вторглися на територію Італії в IV столітті до нашої ери), що

співвідноситься з сьогоднішнім топонімом *Bologna*, який утворився шляхом дисиміляцій від *Bolonia* [39].

За останні століття відбулося кілька заміні, особливо після періоду Об'єднання Італії, з різних причин. Іноді назву змінюють, оскільки вона вважається недоречною: тому *Canemorto* (в провінції Рієті) стали називати *Orvinio* в 1863 р., повертаючись до давнього топоніму *Orvinium*, італійський центр невідомого місцезнаходження; *Melma* (в провінції Тревізо) в 1935 році стала *Silèa*, назва була створена на адміністративному рівні, спираючись на назву річки *Sile*, яка протікає територією [50].

В інших випадках зміна мотивована наміром облагородити витоки і історію країни, відзначити якусь важливу особистість цього місця. Таким чином, *Corridonia* (в провінції Мачерата) була *Mont'Olmo* до 1851 року, коли була перейменована на *Pausula* (від давньоримського міста *Pausulae*, про яке згадується в класичних джерелах); в 1931 році центр отримав свою теперішню назву на честь профспілкового діяча Філіппо Коррідоні, вихідця з цього місця, який героїчно загинув на Карсо в 1915 році. Популярна назва місця досі залишається *mundürmi* або *mundillürmi*, що відповідає старому топоніму. Місто *Latina*, засноване в 1932 році, було названо *Littoria*, на відзначення та вшанування фашистського уряду, тоді як нинішня назва датується 1945 роком [45].

Різні мовні традиції визначають топонімічну поліморфію: різні назви одного географічного об'єкта іншими мовами та діалектами, «культурним» або народним способом. Топонім може мати діалектну форму та офіційну, загальноприйнятну форму, іноді похідну від іншої основи, або більше форм, включаючи офіційні, як це відбувається на територіях мовних меншин, таких як Альто-Адідже / Südtirol, де топоніми офіційно позначаються у двомовній формі (*Bolzano* / *Bozen* та ін.), якщо не тримовно, як у Ладинській долині: *La Villa* / *Stern* / *La Ila* (in Val Badia). Але двомовна топонімія зараз офіційно визначена і на інших зацікавлених у цьому територіях (як це передбачено

мовним законом 482 від 1999 р.): так назва *Bova* (Reggio Calabria) існує у місцевій грецькій формі (Реджо Калабрія) та, у місцевій грецькій формі, *Chora tu vua* [58].

Слід також згадати італізовані іноземні імена, такі як *Londra* (англ. *London*), *Vienna* та *Wien*, *Parigi* та *Paris*, *Nuova York* та *New York*. Йдеться про поширений на той час процес, який сьогодні відсутній. Тепер запозичені з інших мов власні назви зберігають свою оригінальну форму, хоча вимова часто адаптована. Через недостатню лінгвогеографічну підготовку редакторів, в італійських газетах раніше часто зустрічався переклад (або калькування) іноземних власних назв. Наприклад, англійська назва *Mexico City* часто використовувалась на позначення відповідника *Ciudad de México*, італійською - *Città di (del) Messico* [42].

Також топоніми можна поділити на дві групи:

- назви фізичних (рельєфи та водотоки) та екологічних (рослинний і тваринний світ) особливостей місця, до якого вони відносяться, *зокрема*: - назви рельєфів, що називаються оронімами (oros = гора). Наприклад, Монблан, Червіно;

- назви потоків або водойм, що називаються гідронімами (hydor = вода); *зокрема* назви озер називаються лімнімами (limne = озеро, болото, ставок). Наприклад, По, Бенако;

- назви, що походять від імен рослин, що називаються фітотопонімами (phytòn = рослина, дерево). Наприклад, Querceto Leceto;

- імена, що походять від назв тварин, що називаються зоотопонімами (zoon = жива, тварина). Наприклад, Паломбара Вольтурара.

Назви, що походять від демографічних, економічних та соціально-культурних особливостей людських груп, що колонізували їх у доісторичні чи більш пізні часи. Ці назви, в свою чергу, можна розділити на дві групи:

- назви більш-менш обширних і визначених регіонів, що називаються коронімами (choros = регіон). Часто короніми по черзі походять від імен народів, які їх населяли;

- імена народів називаються етнонімами, а топоніми, що походять від етнонімів, - етнотопонімами. Наприклад, Тоскана, Фріньяно;

- назви локалізованих населених пунктів, міст і селищ, що називаються полеетопонімами (polis = місто). Наприклад, Рим, Мілан.

Імена першої категорії часто є найдавнішими, і їх походження, у багатьох випадках, шукають в одній з гіпотетичних мов останніх фаз верхнього палеоліту.

Етноніми, а разом із ними і короніми, датуються переважно неолітом чи металевими віками, періодами, коли людські групи були більш-менш постійно малорухливими та ієрархічно структурованими на жерців, воїнів та людей, і тому набули згуртованості, яка забезпечувала колективна ідентичність, визнана внутрішньо та зовнішніми групами. Тому вони припустили колективну деномінацію, в якій могли б визнати себе внутрішньо, лінгвістами, які називаються ендонімами, або отримали деномінації сусідніми народами, лінгвістами, які називали екзонімами. Типовий випадок був у етрусків, колективне ім'я яких їхньою мовою було Rasenna / Rasna, але яких умбрійські сусіди називали Tusci / Etrusci, що, ймовірно, означало сусідів, а греки - Tyrsenoi / Tyrrhenoi. Але та ж доля випала на греків, які були греками для римлян, але Еллен у їхньому домі [26, стор.79].

Часто ендонім мовою оригінальної групи просто означав людей або вільних. Наприклад, ендонім Deutschen бере своє походження від індоєвропейської основи * Teuta, що означає людей, які також зустрічаються в екзонімах Teutones або German, тоді як екзонім Germani, ймовірно, має кельтське походження [10].

Полеотопоніми в багатьох випадках походять від відповідних географічних характеристик території ділянки або її оточення (гори, пагорби, долини, річки, болота тощо). Ці топоніми класифікуються як геотопоніми [10].

В інших випадках походження назви зумовлене присутністю людини та її культурними, соціальними та економічними характеристиками. Серед цих назв можна виділити такі групи:

- назви похідних від особистого імені, що називаються антропотопонімами (*anthropos* = людина); зокрема серед них зазначимо: імена, що походять від імені засновника, міфічні чи історичні, називаються епонімами; Наприклад, Алессандрія, Маніяк

- імена, що походять від імен чи прізвищ власника сільськогосподарської землі, що називається предіалі (лат. *praedium* = ферма);

- назви, отримані в результаті сільськогосподарської колонізації території, що називаються георготопонімами (*georgos* = фермер). Наприклад, Ронко, Фратта;

- назви, отримані в результаті пасовищної колонізації території, що називаються номеотопонімами (*nomeus* = пастух). Наприклад, Stalla, Caprile;

- імена, що походять від постійних людських, цивільних, військових чи релігійних поселень, що називаються екотопнімами (*oikos* = будинок, житло). Наприклад, Чітта, Кастро, К'еза, Парафія, Монастеро.

- назви, що походять від несільськогосподарської виробничої діяльності, наприклад, шахти, млини, кузні, ткацтво та фарбування тощо. називаються технотопонімами (*техне* = мистецтво, ремесло);

- імена, що походять від імен культових місць, очолюваних одним або кількома святими, шанованими християнами, що називаються агіотопонімами (*agios* = святий);

Полеотопоніми, як правило, більш пізні, ніж інші перелічені типи, і в Італії походять здебільшого від латини, мови, яку римське панування, яке

тривало з II століття до нашої ери до V століття нашої ери, нав'язувало разом із своєю політичною та культурною організацією, а не лише до італійського півострова, але також і до сьогоднішньої Франції та Піренейського півострова. Латинська назва найдавніших поселень, у свою чергу, може походити від адаптації до латинської фонетики та алфавіту попередніх лігурійських, етруських, венеціанських, умбрійсько-сабінських, грецьких або кельтських імен. Але після падіння Західної Римської імперії Італія стала місцем хаотичних рухів німецького та арабського населення та візантійських реакцій, які переробили її демографію, залишивши тривалі сліди в мові та топоніміці.

Зокрема, предіали часто датуються римською центурацією, після якої ферми, призначені колоністам, часто ветеранам легіонів, ототожнювали з родиною правонаступника. Інші назви свідчать про поселення завойовників після падіння Римської імперії; *приклади*: Годега, Монгідоро, Соаве, Фара, Гаджо, Ракал.

Очевидно, агіотопоніми слідує за Солунським едиктом (380 р. Н. Е.), Який вимагав прийняття християнської релігії для підданих Римської імперії, але їх розповсюдження зростало із розширенням ломбардських поселень, особливо під час великого економічного та демографічного розвитку. після 1000-го року. У той період бенедиктинські абатства володіли величезними маєтками і надавали вигідні сільськогосподарські контракти сім'ям, які повернули їх і повернули під обробіток.

У топонімах часті явища:

апофонія, яка полягає в чергуванні голосних чи приголосних у корені;

- наприклад: доброта / добро / добро; мати / мати / мати.

ротаксизм, який є взаємозамінністю d-r або s-r або l-r;

- наприклад: Орба / Ольба.

метатеза, тобто обмін лістами;

- наприклад: болото / болота.

гаплогія, яка є злиттям двох суміжних слів;

- наприклад: завтра вранці → завтра вранці.

аглютинація / ковтання статей або прийменників з наступною назвою;

- наприклад: Ламато / Амато

Висновки до розділу 1

Термін «топонім» вживається на позначення власної географічної назви. Вивчення топонімів передбачає, з одного боку, дослідження їх лінгвістичної сутності, ролі і місця серед інших шарів лексики, а, з іншого – збирання та аналіз їх походження, в якому криється позамовний аспект сутності топонімів. Тому розрізняють дві науки, об'єктом вивчення яких стають топоніми: топоніміку та топономастику. Власне географічні назви досліджуються в межах топоніміки. Топономастика займається збиранням та вивченням етимології топонімів. Окрім цього слід розмежувати поняття топонімії від топоніміки та топономастики. Топонімія – це сукупність географічних назв, які зустрічають на певній території та визначають певний ареал вживання.

Топоніміка входить до розділу ономастики. Ономастика опікується дослідженнями стосовно усіх власних назв окремих лінгвістичних систем. Ономастика як окрема спеціалізована наука розглядає власні назви в контексті регіональних ідентичностей, окреслює перспективи подальших досліджень, які знаходяться на межі культури, мови, польових розвідок та історії.

Особливий статус, який мають власні імена в лінгвістичних системах, неодноразово опинявся в центрі уваги різних мовознавчих наук. Могли підкреслюватись їх семантичні особливості (ті значення, які передаються за допомогою власних назв), прагматичні (зумовлені особливою цінністю акту найменування по відношенню до різних мовних актів, які здійснюються

людиною), а також антропологічні (співвіднесені з функцією, яку власні імена виконують в рамках, так званого, суспільного тіла).

Традиційно серед топонімів розрізняють назви населених пунктів (ойконіми, від грец. οἶκος — житло), назви міст, назви вулиць, назви доріг, назви площ, назви водних об'єктів (річок, морів, озер тощо) (гідроніми, від грец. ὕδωρ — вода), назви лісів тощо. Така класифікація групує топоніми за ознакою типу означуваного географічного об'єкта.

Таким чином, топоніми можна аналізувати та класифікувати на основі значення, яке лежить в їх основі. Топонім може бути пов'язаний з елементами ландшафту (рослинами, морфологією території, зміною течії річок тощо), елементами, співвіднесеними з фактами антропізації та колонізації (вторгнення на територію, питання власності і майна) тощо. Враховуючи ці елементи, топоніми можуть бути важливим свідченням про тип поселення або присутність певних тварин чи наявність рослин. Також топоніми можуть свідчити про зміни, що відбулися, з часом на певній території.

Також можна виявити формальні категорії на основі морфологічних елементів або суфіксів, простих або складених топонімічних форм. Ще один принцип, на основі якого можна класифікувати топоніми, стосується їх структури й того факту, що топонім може складатися з однієї або декількох одиниць.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІТАЛІЙСЬКИХ ТОПОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

2.1. Лексико-семантичний аналіз основних італійських топонімів

Утворення та поширення топонімів прямо пов'язане з історією та подіями, що відбувались на певній географічній території. Тому для аналізу особливостей утворення і семантики італійських топонімів слід проаналізувати мовні й культурні впливи на території сучасної Італії. Ймовірно, перші колонізації Західної Європи, достатньо численні, щоб залишити свій слід у подальшій топоніміці, розпочалися після закінчення останнього зледеніння (близько 11000 р. До н. Е.), яке знаменує кінець плейстоцену та початок голоцену, під час яких попередні палеолітичні популяції епіграветтського періоду повинні були бути настільки зменшені, що практично залишали поле відкритим для прибуття нових мешканців шляхом розповсюдження з регіонів в умовах демографічної експансії та повільного поглинання новими прибуттями. Ми можемо висунути гіпотезу про дві лінії напливу мисливців-збирачів на континенті, що став потеплілим.

На думку лінгвіста Т. Веннемана, мовою північних іммігрантів була гіпотетична Васконіко, з якої походила б сьогodнішня баска. Ця теорія базується, наприклад, на дифузії гідронімів з коренем *ib (баск. Ibai = річка; ibai = долина), що, ймовірно, походить від назв Ебро в Каталонії, Ібар в Сербії, Єврос в Болгарія була оскаржена іншими лінгвістами. Однак деякі відповідність між баскським, аквітанським, сардинським та етрусським корінням могли б підтримати це та розширити його сферу застосування [26].

За словами Діонісія Галікарнаського, давні греки відповідали за заснування Спіни і населення Етрурії. Мова цих груп населення залишила очевидні сліди в класичній грецькій та середземноморській топоніміці, і

висувається гіпотеза як середземноморський субстрат, що виникає в багатьох більш відомих мовах античності.

Деякі вчені, такі як М. Паллоттіно та Дж. Хубшмід, висунули гіпотезу про перекриття або злиття різних шарів двох мігруючих течій у центральному Середземномор'ї (Сардинія, Тирренське узбережжя, Прованс, Каталонія), з яких етруски та сардинці представляють постійність в Італії в часі. історичний. Лінгвіст М. Піттау, вчений сардинської та етрусської, знайшов суттєві відповідності між цими двома мовами. Це може бути наївна паретимологія, але до назв *Tyrsenoi* / *Tyrrenoī* можна підійти до грецьких слів *tursis* / *tyrris* з тим самим значенням, що і латинське *turris*, що є вежею (L. Rossi), а регіоном, найбагатшим на вежі, безсумнівно, була Сардинія.

У багатьох випадках до цих двох імміграцій можна віднести ороніми, гідроніми, фітоніми, зооніми.

У наступні тисячоліття (5000-1000 рр. До н. Е.) відбувалась неолітична революція, що розвинулася в так званому родючому півмісяці, призвела до демографічної експансії в деяких районах Близького Сходу, чиє населення послідовними хвилями почало розростатися в навколишніх регіонах, у напрямку до Анатолії та Західна Європа і до Персії та Індії, поширюючи свої мови в цих регіонах, сьогодні класифікуються як індоєвропейські.

Європа була пунктом призначення різних фаз експансії, що послідували одна за одною в мідний вік та бронзовий вік (5000-1000 рр. до н. е.), наприкінці яких вона була достатньо заселена народами, які ми можемо визначити протокельтськими, такими як іберійці на Піренейському півострові, лігурійці на півдні Франції та північної Італії, егваней на схід від лігурійців. Населенням, можливо подібним до лігурійців, були сикани та елімі на Сицилії. У той же період, з балканської сторони каналу Отранто, Опічі та Енотрі оселилися в центральній та південній Італії, що, можливо, є різними грецькими назвами для однакових груп населення.

Грецька *Ολκοί*, латинська *origi*. Уароди, що оселилися в Центральній та Південній Італії, ймовірно, в останні століття II тисячоліття до н. Їх назва могла походити від кореня ІЕ * *or* = сила, робота, робота, діяльність; Латинська *ops-opsis* = здатність, сила; *Oscos* = *fecit*.

Грецькі *Οίνωτροι*, латинські *енотрі*, народи, які, на думку грецьких істориків, оселились в південній Італії, а потім були маргіналізовані та поглинуті подальшою імміграцією. Їх назва традиційно асоціюється з вином (грецьке *οἶνος* = вино), але воно, можливо, зводиться до складу індоєвропейських коренів * *e* / * *ei* / * *i* = того, з якого * *oinos* = один та * *teu* / * *teua* / * *ваш* / * *tu* = збільшуватись, рости, набрякати, від чого * *teuta* = маса, люди із загальним значенням населення, мешканці, корінні жителі [57].

Можна припустити, що імена, приписані в історичні часи Вольчі, Лігурі та Евангею, мають однакову етимологію та належать до суміжних міграційних хвиль. *Volci* (лат. *Volcae*): назва різних популяцій, подібних до кельтів, оселених по всій Європі від Дунаю до Піренейського півострова, ймовірно, завдяки першим доісторичним індоєвропейським експансіям на континенті. Можливо, назва пов'язана з основою ІЕ * *u̯lkʷos* = вовк, від якої також грецька *λύκος* (*lykos*) = вовк.

Народи германського походження, а згодом і народи слов'ян у Центрально-Східній Європі поширили своє ім'я на всіх кельтів і загалом на всіх іноземців, включаючи римлян. З протогерманської основи *walhaz* / * *walhiskaz* виводяться назви Уельс (валлійська), Валлонія, Валахія, а також назва Італії для слов'ян та мадярів (польська *Włochy*, угорська *Olasz*).

Лігурійці. *Λίγυες* (*Ligyas*) - це назва, з якою греки Марсея посилалися на корінне населення глибинки, можливо, зі значенням кричати (*λύγος* = пронизливий, дзвінкий) або за їхню мову, а отже, варвари чи бойові вигуки.

Грецька назва – це, можливо, паретимологія імені, як і Вольчі, що відноситься до основи ІЕ * *u̯lkʷos* = вовк (IEW 1178-1179).

Римляни поширили цю назву не тільки на корінне населення сучасної Лігурії, але також на населення П'ємонту, південної Ломбардії (Павія) та Тоскано-Емілійських Апеннін, а також визнали егванійців лігуріями.

В історичні часи лігурійці, схоже, зазнали глибокого впливу в мові та звичаях кельтських народів, які згодом виникли сусідніми або змішаними з ними.

Лігурійці були роздроблені на численні племена, які окупували невеликі території і не мали унітарної етнічної свідомості.

У залізний вік (близько 1000 р. До н. Е.) В Італії випромінювались більш технологічно, економічно та соціально більш динамічні популяції, що надходили зі сходу, що окупувало більшість найбільш родючих районів півострова, що змусило лігурійців, егванців та сиканів відступити до непроникних територій або перекриття та злиття з ними настільки, що у багатьох випадках, мабуть, через деяку мовну спорідненість, важко відрізнити лігурійські чи егванейські корені від кельтських. Однак імена цих етнічних груп залишалися пов'язаними з найважливішими територіями та населеними центрами, що породило численні нинішні короніми та поленіми. Єдиним суттєвим опором був опір етрусків, які відійшли від попередніх поселень у долині По, у передгір'ях Альп та в Кампанії, але тримали Етрурію міцно окупованою, тобто нинішня Тоскана, яка зобов'язана їм своєю назвою, ймовірно, для здатність оволодіти новими металургійними та морськими техніками та розвиток їх економіки завдяки комерційним зв'язкам із західним Середземномор'ям та Грецією.

Нові індоєвропейські лінії належали до чотирьох основних груп: венетів, курсивів, япігі та кельтів.

Розширення на півострові Венетиці, ймовірно, передувало розширенню решти трьох груп, і, крім поселення в нинішньому Венето, воно мало відгалуження аж до Лаціо та Сицилії. Насправді, латинська мова в історичні часи в деяких аспектах є більш архаїчною, ніж мова сусіднього італійського

населення, і більше схожа на венеціанську, тому деякі вчені визнають латино-фалісканські мови як гілки венеціанської, тобто латинську, фаліску та сицилійську.

Венеціанці змусили евганців сховатися в деяких альпійських долинах, а етруски відступити з Адрії; латиняни нав'язувались етрускам у гирлі Тибру; сицилійці окупували східну Сицилію, витіснивши сиканців у західну частину.

З восьмого століття до н.е. колонії грецьких міст почали селитися на узбережжях Південної Італії та Сицилії, що склалися з портів і торгових пунктів. Ці колонії часто мали змішане населення з корінним населенням, але в них економічне та культурне переважання було грецьким, для чого греки, хоча і не мали великого демографічного впливу, в значній мірі вплинули на мову та топоніміку. Підтримуючи культурні стосунки з містами, з яких вони походили, вони були в основному незалежними. Деякі з них, такі як, наприклад, Сіракузи, також піднялися до рівня регіональної влади. Район, постраждалий від цієї колонізації, згодом отримав назву Велика Греція.

У той же період західна Сицилія та Сардинія були місцем поселення фінікійців для підтримки економічної та військової експансії Карфагена. Карфагенські колонії, на відміну від грецьких, в основному були торговими та військовими форпостами, суворо залежали від батьківщини. Однак, враховуючи військову та культурну перевагу фінікійців над корінними, ця колонізація також залишила важливі сліди в топоніміці окупованих районів. Наприклад, ім'я Палермо має фінікійське походження (*Fenicio panhorn* = велика скеля з імовірним посиланням на Монте Пеллегріно).

Кельти. Приблизно в IV столітті до н.е. численні кельтські етнічні групи, що спустилися із західних альпійських перевалів в долину По, які за допомогою справжніх військових завоювницьких операцій, заснованих на перевазі їхньої кавалерії та їхніх екіпажів, оселились у значній частині

П'ємонту, Ломбардії, Емілії, Романї та північніше маршів, що змушує лігурійців, ретійців, етрусків та умбрійців підкорятися своєму пануванню та об'єднуватися або відступати в більш гірські райони. Наприклад, такі етруські міста, як Мантуя і Фельзіна, потрапили під їх панування. Кельти, яких римляни називали галами, у своєму військовому нальоті в 387 р. до н. вони також окупували Рим.

Починаючи приблизно з 200 р. до н. е. весь півострів потрапив під контроль Риму, який наклав свою мову та закони, і вже в першому столітті нашої ери. місцеві мови, принаймні в письмовій документації, були замінені латиною. Однак ці мови, навіть якщо вони зникли з використання, залишили великі сліди в топоніміці та обумовили мову, якою розмовляло італійське населення як субстрат, породжуючи формування та еволюцію місцевих діалектів.

Але вже починаючи з династії Юлія-Клавдія, римські легіони, віддані справі збереження і розширення великої імперії, що простягалася від узбережжя Середземномор'я до Західної Європи, почали воювати спочатку, а потім і союзниками з народами басейнів Рейну та Дунаю. а також безпосередньо залучати воїнів до своїх кадрів. Загальною назвою, з якою римляни ототожнювали багато з цих індоєвропейських мовних ліній, було Германія, звичаї якої описав Тацит наприкінці I століття нашої ери.

У п'ятому столітті н. е. Одоакер, хоча офіційно оформлений в ряди імператорської армії, домінував в Італії як король загальнонімецької армії, складеної головним чином з Герулів, поклавши край Західній Римській імперії. Щоб вигнати його, імператор Константинополя Зенон підштовхнув проти нього армію остгота Теодоріха, іншого німецького лідера, освіченого у Візантії і формально федератизованого до імперії, який у 493 р. Переміг Одоакера, лише замінивши його королем Італія. З Теодоріхом остаточним стало поселення в Італії помітних груп німців, яким приписувалося володіння третиною земель попередніх власників.

У роки після смерті Теодоріха за правління його наступників жорстоко боровся імператор Візантії Юстиніан, розв'язавши довгу і руйнівну греко-готську війну (535-553), яка, перемогла візантійцями, характеризувалася різанинами, голодом і мори, які знищили населення Італії. Деякі історики підраховують, що кількість італійського населення зменшилася з приблизно десяти мільйонів до менш ніж п'яти.

Практично безлюдна і беззахисна Італія була легкою здобиччю для лангобардів, які, переїжджаючи з Паннонії (нинішня Угорщина), в якій вони раніше оселилися, у 568 р. На чолі зі своїм королем Альбоаном завоювали Фріулі, а згодом більшу частину півострова організували в герцогства в основному автономний, визнаючи при цьому короля, якого час від часу обирали герцоги, керівником військових операцій проти зовнішніх ворогів. Під нестабільним візантійським правлінням залишилася лише Сицилія, смуга території від Риму до Равенни та клаптики Апулії та Калабрії. Однак слід зазначити, що, як і багато інших німецьких армій, які намагалися завоювати провінції Римської імперії, армія лангобардів не була етнічно однорідною: до неї, крім більшості ломбардських армій, входили численні групи воїнів з інших родів: готи, Баварі, Свеві, Сарматі, Булгарі, Гепіді, Сассоні, імена яких іноді поселялися в стійких топонімах, таких як Соаве, Годега та Бавер, Монгідоро, Болгері, Сармеде, Сармато.

Лангобардське правління тривало до 774 року, року, коли ломбардський король Десидеріо був розгромлений франками Карла Великого, які включили своє королівство до своєї імперії. Франки та папство терпіли південне герцогство Беневенто, поки в 1053 році його не завоювали нормани Роберто іль Гіскардо [55].

Наслідки ломбардського правління в Італії тривали набагато довше, ніж їх правління, оскільки правлячі класи, складені з більшої та меншої знаті, і безліч вільних людей, яких називали Аріманні, не були замінені франками. Етнічних чисток не відбулося ще й тому, що лангобарди, спочатку, як

остготи, жорстко відокремлені від латинського населення через прихильність аріанству за наказом королеви Теодолінди, перейшли в католицизм і тому визнали релігійну владу папства. Карл Великий, який був католиком і представлявся захисником папства, оголосив себе королем лангобардів, залишивши всі їх прерогативи дворянам і вільними. Лангобарди та їх нащадки становили військову, цивільну та релігійну аристократію півострова майже сім століть. Навіть у перші століття Священної Римської імперії графи, єпископи, абати, консули та подеста носили лангобардські імена. Наприклад, у 968 році в суперечці між візантійським імператором Нікіфоро Фокою та єпископом Кремони Лютпрандо, послом Оттона I у Візантії, імператором, щоб зневажити авторитет єпископа, він звинуватив його в "Vos non Romani, sed Langobardi estis". Вільні люди ломбардського походження впродовж століть продовжували заявляти про цю прерогативу та встановлювати договори, шлюби та заповіти згідно зі своїми традиційними правовими нормами, кодифікованими в Едикті Ротарі, але поступово після 800 року дворяни та Арімані від своїх попередніх сільських поселень, почав вливатися в міські центри твердого латинського права і зливатися з вцілілою латинською аристократією, прийнявши їхню мову і звичаї, також змушені своєю неписьменністю, настільки, що довгий час в середні віки італійців називали до Ломбарді, а Італію називали Ломбардією ім'я, яке зберігається і сьогодні в одному зі своїх регіонів (але Реджо-Емілія називалася Реджо-ді-Ломбардія до приєднання її до Королівства Італія). Однак як латинська мова панівних класів, так і місцеві діалекти, що зароджувались, збагатились словами ломбардського походження. Топонімія також свідчить про глибину проникнення ломбардів, документуючи заснування нових населених центрів або перейменування старих центрів, які вони знову заселили.

Араби та нормани. З 827 року розпочалося арабське завоювання Сицилії, все ще під владою візантійських імператорів. Незабаром араби на Сицилії організувались у практично незалежний емірат і глибоко вплинули

на демографію, економіку та культуру острова. Фактично, вони сприяли притоку берберського населення із Західної Африки, реорганізували сільське господарство та торгівлю, що занепали під гнітючим візантійським податком, заохочуючи навернення населення до ісламу. Значна частина населення прийняла арабську мову, і багато арабських слів збереглися в місцевих діалектах та топоніміці.

З 1000 року в Південній Італії почали діяти групи найманців герцогства Нормандія. Це герцогство було завойовано приблизно в 900 році загарбниками вікінгів, які проте протягом століття прийняли католицизм, прийняли французьку мову та звичаї та оголосили вассалами франкських королів. Зараз ці найманці воювали за зарплату Візантії, тепер за зарплату вцілілих південних ломбардських герцогств, отримуючи інвестиції від обох сторін, а також від папства. Після злетів і падінь владу над нормандськими володарствами та військами взяв на себе Роберто д'Альтавілла, відомий як Гіскардо, який відібрав владу над усією південною Італією у візантійців та лангобардів.

Роберто і його брат Руггеро, найняті мусульманськими принцями Сицилії, які воюють між собою за домінування на острові, в 1064 р. Розпочали завоювання Сицилії, завершивши це в 1091 р., Остаточно вигнавши арабських принців та армії та заснувавши королівство, формально васальне папств який між злетами і падіннями тривав до об'єднання П'ємонтів з Італією. Нормани, щоб перешкодити будь-яким спробам повторного завоювання імператорами Візантії, віддали перевагу рішучій латинізації Південної Італії, замінивши священнослужителів та ченців грецьких та православних культів на духовенство та ченців римо-католицьких обрядів, а також заохочуючи імміграцію з П'ємонту. У деяких сицилійських районах виживають різні мови від сусідніх областей і класифікуються як галло-італійські діалекти.

Однак престиж ісламської культури залишався настільки сильним, що навіть через двісті років після християнського відвоювання острова останній спадкоємець династії Альтавілла, імператор Фрідріх II, який також проголосив себе королем Сицилії, говорив, серед інших мов, навіть араб, мав при своєму дворі арабських учених та вчених, використовував арабські стилі в архітектурі та підтримував вірні гарнізони мусульманських солдатів, настільки, що його недоброзичливці натякали на його таємну прихильність до ісламу.

Східні альпійські долини. Щоб завершити історичну та лінгвістичну картину населення італійського півострова на південь від Альп, слід пам'ятати проникнення поселенців германського та слов'янського походження в альпійські долини, раніше зайняті латинізованими Реті під час Римської імперії. Особливо починаючи з 1000 року, великі баварські та австрійські феодалі, єпископи-графи Брессаноне, Тренто, Аквілеї, Горіції та абати німецької інвеститури заохочували міграцію в ці малолюдні долини колоністів із сусідніх північних феодалів.

Усі зазначені впливи відбилися на особливостях італійських топонімів. Серед основних:

Агрідженто. Походить від давньогрецького імені (вищий, крайній), від якого утворилась латинська назва, яку дали імсту давні римляни.

Александрія. Назва утворилась від імені папою Александра III, захисника міста, яке прагнуло автономії від Священної Римської імперії.

Анкона. Назва походить від давньогрецького $\alpha\upsilon\kappa\acute{o}\nu$ (лікоть). Назване так Діонісієм Сиракузьким, засновником міста в 390 році до н.е., оскільки знаходиться на мисі, який має вигляд зігнутого ліктя.

Аоста. Від імені, під яким його заснували стародавні римляни, *Augusta Prætoria Salassorum*: перша частина топоніма походить від імені першого римського імператора Августа, якому було присвячене місто; друга – від

преторіанської гвардії, охоронців імператора; третя - від лігурійського або лігурійсько-галльського населення салассів.

Аквіла. Назва походить від області, яка називається *ad locum assulae* або *aquilaie* (від латинського *aqua*, вода, якою славились численні джерела в цьому районі). Проте назву часто асоціюють з назвою птаха *aquila* (орел), зображення якого з'явилося на імператорському стагу Фрідріха II Священної Римської Імперії.

Ареццо. Топонім походить від латинського імені *Arretium*, від давньогрецького *Arretion*, яке, ймовірно, походить від етрусського кореня (*Arra*), пов'язаного з етрусським ім'ям *Arnth*, а потім латинізованого в *Arruns* (для людей), *Arrenius* (як прізвище) і *Arrone* (назва річки).

Асколі Пічено. Від пізнього латинського імені *Asclo Piceno* або *Asculus*, від більш старого класичного латинського імені *Asculum Picenum* або *Asclum*, від давньогрецького *Askoulon*, *Asklon* (*tò Pikenón*). Можливо, походить від *aus*; друга частина походить від етноніма *Picenus*, від назви італійського населення *Piceni*, назва якого, можливо, походить від *Picus* або *Picumnus*, невизначеною етимології.

Асті. Від імені, під яким його заснували стародавні римляни, *Nasta / Asta* (Помпея), перша частина якого, згідно найбільш обґрунтованою теорії, походить від Лігурійського назви міста: *ast*, *altura*, навіть якщо, згідно з канонем Джакомо Даккіно, натомість назва походить від індоєвропейського *owí (s)*, вівця, що вказує на місце скотарства, але цю гіпотезу слід відкинути, оскільки аналогічний топонім існує і в нинішньому регіоні Тоскана; друга частина відноситься до легенди, яка хоче, щоб Гнео Помпео Страбона або його син Гнео Помпео Магно пройшли частини міста, який був заснований з їх схвалення, але немає ніяких історичних свідчень, що підтверджують цю історію.

Авелліно. Етимологію, ймовірно, можна простежити в індоєвропейській корені *ab (e) 1*, яблуко, через велику кількість яблуневих садів в цьому районі, а також в Абелл, нинішньому місті Авелла.

Енна. Походить від давнього топоніма доіндоєвропейського походження, абсолютно незрозумілого з етимологічної точки зору.

Феррара. Невизначена етимологія. Існує безліч гіпотез, але найближчою до реальності є те, що назва походить від «фарро», виду твердих сортів пшениці, найдавнішого живлення римлян, багато, здається, у районі Феррари: Фаррарія, земля, де вирощується спельта.

Флоренція. Легенда пов'язує походження назви Флоренція з Флоріо (солдат, убитий на місці), або з квітами, або з Флорою, оскільки воно було засноване за часів Луді Флоралії. Але насправді все набагато простіше, це сприятлива назва: «де ти процвітаєш», «місто процвітання». Так само Потенца, Валенсія в інших регіонах Імперії. Наприклад, навіть давнє ім'я Гранаді було Флоренція Ілліберітана. Суто сприятливе походження слова *Florentia* нещодавно було підтверджено *Accademia della Crusca* Ми також шукали етруські корені цього терміну, такі як Бірент або Біренц, що означає «земля між водами, заболочена» (мається на увазі річки Муньйоне та Афіріко), які важко довести. Насправді Флоренція пережила той самий лексичний перехід до сучасної італійської мови, що і *flos-floris* у «*fiore*», ставши спочатку *Fiorenza* (середньовічна італійська), а потім Флоренція.

Фоджа. Згідно з найбільш поширеною думкою, назва походить від латинського *fovea*, або «яма», що стосується водозбору (можливо, гирла потоку).

Форлі. Назва походить від латинської назви міста Форум Лівія на честь його ймовірного засновника у 188 р. до н. е. Гая Лівія Салінаторе, сина консула Марка Лівія Салінаторе.

Фрозіноне. Доримська назва була *Frusna*, але етимологія суперечлива. На думку деяких дослідників, вона походить від грецького кореня *φῶρτις*

(телиця); друга гіпотеза пов'язує назву з гіпотетичним етруським родом Fursina (або Frusina або Prusina). Він був латинізований у Фрусна.

Генуя. Невизначена етимологія, існує кілька гіпотез. Найбільш ймовірна прослідковує назву від до індоєвропейського корінного gene- («коліно») або genu- («рот»). Це натяк на гирло одного із стародавніх водних шляхів даної ділянки або форми приморського поселення.

Горіція. Походить від словенської Gorica (вимовляється goriza), зменшувального від gora («гора»), отже, зі значенням «пагорб». Наприклад, у Словенії є місто Нова Гориця, а в самій Фріулі-Венеції Джулії інші топоніми мають однакову матрицю (Горічіца, Горіццо та ін.).

Гросето. Невизначена етимологія. Можливо, це стосується розміру дерев, великих рослин, саме гросето (як, наприклад, сосновий гай - це сосновий ліс, або дубовий ліс - ліс із дубів).

Іглезіас. Походить від латинського ecclesia, що означає «церква». Цікаво, що в іспанській мові термін iglesias є множиною iglesia, саме «церква».

Імперія. Муніципалітет з'явився лише в 1923 році після злиття Онелії, Порту-Мауріціо та інших дев'яти другорядних муніципалітетів. Назву Імперія було обрано, взявши за основу потік Імперо, що протікає між двома головними районами міста, щоб обійти парафіяльні суперечки щодо вибору самої назви.

Ізернія. Невизначена етимологія. Найбільш вірогідна гіпотеза полягає в тому, що назва походить від індоєвропейського кореня ausa («вода»). Інша гіпотеза полягає в тому, що вона походить від самнітського кореня aiser, що означає «Бог». Латиною ця назва була відома як Aesernia.

Ланузей. Невизначена етимологія. Можливо, від грецького слова lainos («кам'янистий»).

Лечче. Римляни називали місто Lupiae, однак етимологія невідома, але вона може стосуватися іменника вовк.

Лекко. Ймовірно назва кельтського походження і походить від терміна *lех* або *loх*, тобто «озеро» (відносно озера Комо, на берегах якого стоїть місто). Навіть сьогодні термін *loх* використовується в топонімах кельтського походження (найвідоміший, безумовно, Лох-Несс).

Ліворно. Топонім вперше зафіксований 1017 році як «Ліворна» і, ймовірно, походить від імені римської особи етрусського походження (Лібурна, Лібурній, Лебурна, Лебурній). Згідно з іншими гіпотезами, назва походить від латинської *liburna* (швидкий військовий корабель) або від імені іллірійського народу лібурнів.

Лоді. Від латинського *laus, laudis* («похвала, шана»), на згадку про давнє ім'я *Laus Pompeia*, дане йому Гнеєм Помпео Страдоне.

Лукка. Поширеною є думка, що назва походить від кельтсько-лігурійського кореня *luca*, «болотисті місця». Нерегулярний потік річки Аусер насправді спричинив багато проблем для міста, що зазнало постійних повеней.

Мачерата. Одна з гіпотез полягає в тому, що назва походить від латинської назви з посиланням на руїни давньої Гельвії Речини. Інша гіпотеза свідчить, що вона походить від, місця, що використовується для мацерації конопель та білизни.

Мантуя. Етимологія має міфологічну версію, пов'язану з історією пророчиці Манто, яка, згідно з грецькою традицією, була дочкою фіванського віщуна Тірезії. Деякі джерела розповідають про прибуття Манто після тривалого блукання на територію, тоді зовсім болотисту, яка сьогодні є містом. Потім Манто зустрів річкове божество Тибріс (Тибр), король тоскан, і їх син Окно (також званий Біанора), син або брат міфічного засновника Перуджі, Аулесте, заснував би місто на березі річки Мінчіо, назвавши його, честь матері, Мантуя. Інша теорія говорить про те, що назва походить від Манта, етрусського бога, володаря мертвих у Тірренському пантеоні.

Масса. Назва була такою ж і латиною. За значенням – місце відпочинку багатих патриціїв, які почали будувати свої дачі, тоді як ветерани-солдати Риму будували там перші села.

Матера. Назва може походити від грецького *Mataia ole*, що походить від *Mataio olos*, значення якого полягає у «все пусте», з посиланням на яр, яму, яку перетинають потоки. Інша гіпотеза полягає в тому, що назва походить від *Мата* («купа гірських порід»). *Mateola*, стародавня назва міста, могла б походити від імені римського консула Квінта Сесілію Метелло Нумідіко, який відбудував місто і оточив стінами та високими вежами.

Мессіна. Засноване греками як *Zancle* (що означає «серп» відповідно до форми піщаного русла Сан-Ріньєрі, що закриває велику природну гавань). Місто було перейменоване Анассілао ді Реджо на початку V століття до н. е. на Мессаніон, оскільки первинної батьківщина його предків було місто Мессенії у Греції.

Мілан. Воно походить від латинської назви міста, *Mediolanum*, що могло походити від оригінального кельтського топоніма *Medhelan*, що означає «в середині рівнини», враховуючи його центральне положення в долині По, або «місце між водотоками» (кельт. *medhe* = «посередині, центральний»; земля або *lan* = «земля»), враховуючи наявність річок Олона, Ламбро та Севесою. Інші гіпотези визначають значення *Medhelan* в «центральної святині» (кельт. *medhe* = «посередині, центрально»; *lanon* = «святилище») або в «родючій землі» (кельт. *med* = «родючий»; земля або *lan* = «земля»)

Модена. Від латинського *Mutina*, топонім, пов'язаний з етруським словом, яке означає «гробниця», в свою чергу, можливо, походить від більш раннього кореня, що дає свою назву підняттям з землі, пагорбом.

Монца. Невизначена етимологія. Можливо, назва походить від латинського особистого імені Модіція, яке згодом стало Модчія, Монсія і нарешті Монца. Інша гіпотеза говорить *modica (curtis)* («скромне місто»).

Неаполь. Засноване грецькою колонією Кума між 9 і 8 століттями до н. з назвою Партенопа, поселення згодом отримало назву Палеполіс (погрецьки «старе місто»). У 5 столітті до н. е. місто було відновлене, а потім названо Неаполіс («нове місто»).

Новара. Топонімічна гіпотеза пояснює назву від утворення нова (латиною «новий») та ага («вівтар»), із значенням «новий вівтар». Гіпотеза про те, що первісна назва Novaria походить від прямого перекладу з Novalia, яка в римські часи представляла нові колонізовані землі, які відрізнялись від оброблених орних земель, є набагато більш ймовірною.

Нуоро. Від нух, нусе («волоський горіх») з додаванням суфікса -ого.

Ольбія. Назва походить від грецького Ολβίος (Olbiòs), «щасливий».

Орістано. Від латинського особистого імені Aristius з додаванням суфікса -anus, що вказує на належність: тому Арістію.

Падуя. Етимологія невизначена, але помітна схожість з латинською назвою По (Padus) видається очевидною. Інші визнають індоєвропейський кореневий pat, можливо, маючи на увазі рівне та відкрите місце, до якого додано суфікс -av давнього венеційського походження, який вказує на присутність річки.

Палермо. Греки називали місто Панормос від грецького παν-όρμος («весь порт»), оскільки дві річки, які його оточували, Кемонія та Папірето, створили величезне природне місце для посадки. З приходом римлян місто зберегло грецьке ім'я майже незмінним, ставши Панормом, а згодом араби пристосували його до своєї вимови в Балармі, який згодом став Балермусом із завоюванням Норманом.

Парма. Невизначена етимологія. Однак переконання, що воно може походити від задокументованих назв етруських племен Пармеал, Пармні або Пармніял, які проживали на нинішній території, є дуже добре усталеним. Іншою гіпотезою є латинська деривація від терміна parma / parmae, який

позначав круглий щит, який використовували римляни, і, можливо, нагадував форму античного центру міста.

Павія. Походить від назви Папія, яку дали лангобарди місту, коли вони завоювали його в 572 році, відібравши його від римського панування. Назва, ймовірно, походить від назви римського роду, наприклад Папілія, і, отже, означало б землю роду Папілія. Інші вважають, що воно походить від грецького Παρίας («хранитель палацу»), назви, яку дали візантійські солдати, які прийшли воювати з готами, посилаючись на палац Теодоріха, але ця гіпотеза малоімовірна. Латинська назва міста - Тіцінум, з тією ж етимологією річки Тічіно, на жаль, невизначеною.

Перуджа. Невизначена етимологія. Топонім міг мати етруське походження і був відомий римлянам як Perugia, але набагато старіша індоєвропейська атрибуція є більш коректною, пов'язана з першим умбрійським селом, початковим ядром цього міста, відтвореного згодом етруською меншиною, до якої приєдналися перші жителі. Результат індоєвропейської комбінації *per-roudja* «червонуватий», що походить від індоєвропейського *reudh* 'червоний' зі зміною *dj* на 'z' і напівзакритого *o* (голосна 'o' не існувала в етрусській мові) пов'язане з практикою древніх умбрійців покривати частокол стовбурів на захист глиняною штукатуркою, тому укріплене поселення на вершині пагорба здавалося б червонуватою смугою. Інші гіпотетичні атрибуції - це *pero-*, від латинського *perga* («велика синиця, фрозон») або етруська ідентифікація поліоніма, який би був «Ферсна»: це впливає з прикметника *Phersnakhs*, маючи на увазі певного товариша по службі, воїна, якому присвячена стела Ветулонії VII століття до нашої ери і що, приписане *hirumini*, означало б «il Perugino».

Пезаро. Латиною це був *Pesarium*, від назви річки *Folia Pesaurus*.

Пескара. Приблизно до 1000 року село на південь від річки Атерно називалось *Vicus Aterni* або *Ostia Aterni* («гирло Атерно»), а потім його спростили до *Aternum*. Місце було перейменоване на *Piscaria* з посиланням,

схоже, на рибність цього району, тоді як кінцева частина річки була перейменована на Piscario. Місто, що з'явилося у 1927 році внаслідок об'єднання двох сіл на протилежних берегах річки (північ від річки було відоме як Кастеламаре Адріатіко), підтвердив топонім Пескара.

П'яченца. Назва має сприятливу функцію, оскільки походить від латинського Placentia, від дієслова placere («задоволення»).

Піза. Невизначена етимологія. Часто етимологія прослідковується в назві однойменного грецького міста Еліда, мешканці якого, можливо, заснували італійську Пізу після Троянської війни. Інші історики вважають, що назва походить від етруського слова rise, що означає «рот» (пор. в акадському рі = гирло та rise = лиман річки). За словами Піно Масі, назва походить від латинського Visae, що стосується східців, що піднімаються від річки. Однак етрусська гіпотеза є найбільш консолідованою ще й тому, що римляни називали її Піза, у множині, що дуже нагадує етруську Пізу.

Пістоюю Задokumentовані латинські топоніми - Pistorium, Pistoria або Pistoriae, а назва походить від тих, хто замішував хліб для постачання військ, пістолетів, настільки, що Плавт у відомому уривку з комедії «Каптіві» пожартував над подвійним значенням приписуваного імені до пістойців: жителі Пістоя та пекарі.

Порденоне. Назва походить від латинської назви міста Portus Naonis, що означає «Порт на [річці] Наоне».

Потенца. Латинське утворення авгурального типу походить від potentia, або «потужний».

Прато. Прато знаходився поза стінами середньовічного замку графів Альберті («Borgo al Cornio»), де була заснована перша парафіяльна церква Санто-Стефано та наступне поселення.

Рагуза. Походження датується візантійською епохою, назва пов'язана з Рогосом або «зерноховищем», завдяки сільськогосподарському багатству району. Під час панування арабів ім'ям стає Рагус або Раккуса, що в

перекладі з арабської означає «місце, відоме несподіваною подією», можливо, битвою. У норманські та арагонські часи воно латинізувалося в Рагузії, яка наприкінці 18 століття стала Рагузою.

Равенна. Назва походить від найвищої рави, ймовірно, умбрійського походження, яка спочатку позначала "скелю, утворену проточною водою", а згодом «протоку, болото, низину, бруд», поєднану з суфіксом -enna етрусського походження.

Реджо Калабрія. Найстаріше місто в регіоні, воно зберегло (за винятком коротких періодів) первісну назву від часів італійських народів до сьогодні. Регіон (Ῥήγιον) був знову заснований грецькими колоністами на вже існуючому поселенні, заснованому в свою чергу італіями (племена пікулів), король яких Йокасто (Iokastos) бажав побудувати свою столицю прямо на березі протоки. Етимологія назви, успадкована від раніше існуючої грецької рефундації, перекладається на італійську мову як «місто короля», латинською мовою rex, regis («король») або regnum («королівство»). У римські часи його стали називати R (h) egium, а отже Regium Iulium (Реджо-Джулія) з Августом. Протягом раннього середньовіччя, висвітлюючи роль мегаполісу візантійських володінь на півдні Італії, його знову стали називати оригінальною назвою Ῥήγιον (Rhegion). Тоді воно отримало назву Rise (або Risa) під час панування норманів. Однак зафіксовані й інші назви та варіанти (також іншими мовами), такі як: Фебея (короткий період після завоювання Сиракузи), Реджо-д'Італія, Регіо, Регіум, Резо, Реджо, Ріва (короткий арабський період). Специфічна Калабрія - це сучасне доповнення після об'єднання Італії, яке стосується її географічного положення.

Реджо Емілія. Місто, засноване Марком Еміліо Лепідо і на його честь назване Regium Lepidi («Королівство Лепіда»). Інші гіпотези пояснюють походження від латинської назви г'єг'ю (кордон, регіон, територія, країна).

Ріміні. Назва походить від давньої назви річки Мареккья (Арімін), в гирлі якої римляни заснували колонію Арімін.

Рим. Численні тлумачення виводять цей термін з імен більш-менш історичних персонажів, таких як Ромул і Рем, жінки на ім'я Рома, або навіть сина Одиссея та Цирцеї на ім'я Романо, сина Ематіона на ім'я Ромо, і Роміде, тирана Латинії, який вигнали етрусків з території. Інша інтерпретація пояснює походження цієї назви від архаїчної назви річки Тибр Румон або Румен з коренем, аналогічним грецькому дієслову ῥέω (rhèō), що означає «текти». Або знову з етруського слова rumu, що означає «груди», тож це могло б стосуватися міфу про Ромула та Рема. Від грецького ῥώμη (rhòme), що означає сила.

Ровіго. Походження назви неясне, проте, схоже, вона пов'язана з Кампі Рауді, місцем, відомим знаменитою битвою, в якій римляни перемогли Кімбрів у 101 році до н. Кельтський кореневий gaud між бути покладений в основі кореня, від якого утворився топонім, зафіксований у ранньому середньовіччі як Rodigo, і від якого також походить ім'я жителів міста, званого родігіні. Ще одна гіпотеза говорить про те, що назва утворилась від назви народу goti.

Салерно. Невизначена етимологія. Назва походить від латинського Salernum, яка, у свою чергу, може походити від salumi («море»). Однак, швидше за все, вона походить від долатинської основи sal («канал»), що стосується річок.

Сассарі. Нинішній топонім зустрічається з середини XII століття в різних формах і може бути перекладений як «річкова галька» від ранньої сардинської, якій передувала латинська форма saxum.

Савона. Якби походження терміна було лігурійсько-індоєвропейським, можна було б знайти кореляцію як з коренем seu- («мокрый, вологий»), так і з гідронімом Sava. Гіпотеза, що говорить про те, що місто отримало свою назву від кельтської богині Суконни, є вірогідною. І на підтвердження цієї тези є той факт, що навіть сьогодні на діалекті Савони місто називається

sanna. Мало хто знає, що термін *sarone* походить від міста Савона (савон місцевою мовою та французькою мовою).

Сієна. Завдяки Мауро Крістофані найбільш вірогідною гіпотезою є те, що назва походить від етрусського аристократа Сайна / Сейна, епіграфічно засвідченого в Монтальчіно, Кьюзі та Перуджі. Легенда свідчить, що назва походить від Сеніо, міфологічного сина-засновника Рема.

Сіракузи. Від грецького *Surakousai* або від латинського *Syracusaе*, що походить від *sur-aku*, або «солоній води», де *suro-* позначає індоєвропейський термін, що означає «солоний».

Сондріо. Назва походить від ломбардського Сандера, що буквально означає «земля, оброблена власником, заповідна земля».

Спеція. Невизначена етимологія. Назва разів зникала і з'являлась протягом століть, і остаточно закріпилась в 1926 році.

Таранто. Походить від грецької назви міста Тарас (Τάρας). Тарас був постаттю грецької міфології, сином Посейдона та німфи Сатириї, а також легендарним засновником міста. Однак не виключається походження топоніма від назви річки Тара або від санскритського терміна *tarantah* («море»).

Темпйо Паузанія. Назва походить від латинського *templum* («храм»), що означає відкритий, високий і вільний вигляд, звідки можна милуватися видом і де проходять святкування, щоб спостерігати за птахами. Конктеризація Паузанія з'явилась у 20 столітті, походить від *Pasana* або *Phasana*, невеликого містечка поблизу Ольвії, стародавнього осередку єпархії.

Терамо. Заснований фінікійцями з назвою Петрут («високе місце, оточене водою»), латинізований потім у форму Претуті, а потім Претуцію. Офіційно римською назвою, однак, була назва Інтерамнія Урбс, або «місто між двома річками», з посиланням на річки Тордіно і Веццола, і називалася Претуціум (або Претутіанорум або Претуція), щоб відрізнити його від інших

міст з назвою Інтерамнія. У середньовічні часи Апрутій походить від Претуцію, який до 12 століття позначав місто, а потім поширювався на навколишні території (назва, що породила Абруццо). Назва *Interamnina* замість цього було перетворено в *Interamnne*, *Teramnne* та *Interamnium*, *Teramnium*, щоб нарешті досягти теперішнього *Teramo*.

Терні. Назва походить від латинської назви *Interamna Nahars*. Інтерамна – це назва, яку мали багато міст, яка мала характеристику *inter amnes* або «між річками». *Nahars* відноситься до Чорної річки.

Турин. Від імені народу Тауріні, який колись, населяв П'ємонтську рівнину в районі, де зараз знаходиться місто. Кореневий *taur* міг мати індоарійське походження зі значенням «гора». З римським завоюванням місто перейшло до назви Кастра Таурінорум, а пізніше Юлія Августа Таурінорум. Насправді бик, який згодом став символом міста, не має нічого спільного з походженням назви.

Трані. Легенда свідчить, що місто було засноване сином Діомеда Тіррено, звідси і назва Тірен або Турен. Однак найбільш вірогідними гіпотезами є дві інші, одна з яких – це зменшена форма Траяна, інша походить від середньовічного терміна *trana* або *trina*, який вказував на вхідний отвір, придатний для риболовлі. У документах XIII століття назва Трано засвідчена.

Трапані. Міфологія говорить, що серп впав на Цереру або на Сатурна, який традиційно вважається богом-покровителем міста, коли він упав у море, перетворившись на арочний язик землі, на якому місто тоді піднялося, та мало таку форму, що називалась *Drepanon* («серп» давньогрецькою). Але після завоювання Риму в 241 р. до н. е. назва була латинізована в *Drepanum*, а потім арабізована (після арабського завоювання) в *Itrabinisi*, *Trabanisi*, *Trapanesci*, від останньої форми походить нинішня назва міста.

Тренто. Назва ретського походження, що походить від терміна *trent*, або «тріфуркація» (через неправильне русло річки Адідже) Пізніше римляни

змінити назву на Тридентум через три пагорби, що оточують місто (Монте-Веррука або Досс-Трент, Сант-Агата і Сан-Рокко).

Тревизо. Існує кілька здогадок про назву міста. Найбільш розповсюдженою є те, що назва міста латинська. Тарвізіум, може походити від періоду романізації попереднього топоніма Тарвос (можливо, тому, що в селі було святилище, присвячене кельтському богу з такою ж назвою), що, в свою чергу, стосується кельтського населення Тавриків, яке мешкало на східному кінці Альп (гори Тауерн), та ймовірно перемістилось на рівнини, заснувавши перший зародок міста.

Трієст. Назва походить від найменування, яке дали давні народи Венето тергести. Terg означало «ринок», а суфікс -este був типовим для венеційських топонімів.

Удіне. Етимологія невизначена, але припускають, що вона може походити від доримського кореня oudh- / udh-, що означає «груди», але також «пагорб», за яким слідує незрозумілий суфікс. Місто було відоме з назвою Udene відповідно до свідчень 983 р., Потім назва буда латинізовано та перетворилась на Utinumі близько 1000 р. Інша гіпотеза полягає в тому, що назва походить від німецьких водан / Одін (тобто Одін, батько богів у германській міфології).

Урбіно. Походить від давньої назви міста Urvinum Mataurense, де Urvinum відноситься до урвінатів, назва населення.

Варезе. Невизначена етимологія. Ймовірно назва походить від кельтського слова var, яке означає «вода», оскільки місто височить біля озера Варезе.

Венеція. Спочатку ця назва використовувалася для позначення всієї землі давніх венеційців, що приблизно відповідає території сучасних регіонів Венето та Фріулі. Етимологія, ймовірно, походить від імені народу венетів, яке, в свою чергу, може походити від індоєвропейського кореня wen-, що означає «бажати» (звідси прізвисько Бенеамата).

Вербанія. Муніципалітет був створений у першій половині ХХ століття після об'єднання кількох інших муніципалітетів. Топонім Вербанія використовувався, беручи до уваги назву озера Вербано, назва, за якою в минулі часи було відоме озеро Маджоре.

Верчеллі. Існує кілька теорій, усі лінгвістично кельтсько-лігурійського походження. Перша розглядає цю назву у зв'язку зі словом *verk* із суфіксом *elle*. Інша теорія стверджує, що Верчеллі був стиком *ver-kelt*. Третя теорія стосується кельтсько-латинської пари *ver-cellae*, де *cellae* означає місце проживання, тоді як префікс *ver* є інтенсивною частиною, що вказує на її більшу важливість.

Верона. Невизначена етимологія. Можливо, назва походить від етрусської форми *veru*, *verona*, що може бути особистим ім'ям, або *veronius* або *verones* «списа, коса», або *verone* «горбок, природна тераса».

Вібо Валентія. Раніше місто називалось Монтелеоне-ді-Калабрія, а в 1928 році воно знов повернуло свою нинішню назву. Вібо відноситься до Вібони, яка, у свою чергу, походить від латинського *Hirronium* («від бегемотів», «кінь»). *Valentia* походить від дієслова *valere*, що означає «сильний».

Віченца. Назва походить від латинської назви міста *Vicetia* або *Vincentia* або *Vicentia*. У 11 столітті Віченца отримала назву, яка відома сьогодні. Походження можна прослідкувати від латинського слова *vincens* («переможні») або грецького *oniketia* («земля венеційців»).

Вітербо. Назва походить від давньої назви міста Вітербій, що в свою чергу, ймовірно, походить від *vetus urbs* – «старе місто».

2.2. Теоретичні засади та специфіка перекладу італійських топонімів українською мовою

Питання перекладу топонімів залишається актуальним для сучасного перекладознавства. Переклад топонімів цікавить дослідників як в межах загальної теорії перекладу, так і стосовно особливостей перекладу топонімів в межах національних топонімічних систем. Серед вітчизняних мовознавців, яких цікавили проблеми розуміння сутності топонімів, слід зазначити доробок Ю Карпенка, Є. Отіна. Науковці опікувались питаннями організації номінаційного процесу, класифікації онімів загалом і топонімів зокрема, визначення семантики зазначеного шару лексики, функціонування топонімів в рамках певної території, яка мала певну етнічну специфіку, проте питання перекладу топонімів залишались зазвичай поза увагою.

Як слушно зазначає І. Дерик, переклад власних назв знаходиться на периферії уваги багатьох мовознавців. Проте серед вітчизняний дослідників слід виділити внесок А. Гудманяна у питання перекладу онімів українською мовою. Йому належить розробка питань, пов'язаних з переглядом і вдосконаленням правил перекодування іншомовних власних назв в українській мові. І. Корунець, видатний український перекладознавець, також опікувався питаннями передачі іншомовних власних назв українською мовою і перекодування українських власних назв англійською мовою. Відтворенням українських власних назв в англійській мові займався В. Карабан, Т. Іваніна тощо. Розробці питань щодо передачі власних назв в різносистемних мовах присвячував увагу Д. Єрмолович.

Серед усіх можливих прийомів, які можна застосувати до перекладу топонімів, сучасні перекладознавці виділяють усього чотири:

Узагальнюючи надбання цих учених, можна визначити 4 можливі прийоми перекладу географічних назв:

- 1) транс кодування;
- 2) калькування;
- 3) використання традиційної, загальноприйнятої форми написання;

4) змішаний переклад (переклад однієї частини і, наприклад, використання транс кодування чи калькування).

І. Дерик зазначає, що останнім часом транскодування є найбільш поширеним прийомом перекладу власних назв із української та російської на англійську та німецьку мови. Видатний український перекладознавець І. Корунець детально розглядав способи відтворення фонематичної структури слова при перекладі. І дійсно, більш доречним є відтворення топонімів з урахуванням особливостей їх фонематичної структури в мові оригіналу.

Топоніми можна відтворювати в різних мовах, спираючись на певні подібності у звуковому або графічному аспекті. Звукові подібності доречно передавати за допомогою транскрипції. Іншими словами, відтворюючи звукову форми шляхом використання літер. Графічні подібності слід передавати за допомогою транслітерації, використовуючи літери. Є можливість застосувати метод модифікації, який адаптує топонім до граматичної системи мови перекладу. Іноді з метою збереження форми топоніма застосовується метод калькування. Існують випадки, так званого, традиційного найменування, коли мова йде про історичні традиції та міжнародне значення топоніма.

Слід відзначити доробок І. Корунця, який запропонував систему літер-відповідників в англійській мові. Ця таблиця допомагає перекладати українські топоніми англійською мовою.

Проблема перекладу топонімів набула особливої актуальності з розвитком глобалізації і тим, що світ став єдиним і інтегрованим. Робота перекладачів стала складнішою, оскільки збільшилась кількість інформації. Особливо у медійних текстах збільшилась кількість різних топонімів, тому проблема їх адекватного відтворення стає дуже актуальною. Правильний переклад топонімів лежить в основі правильного розуміння інформації і навіть медійних текстів.

Переклад основних італійських топонімів українською мовою:

Agrigento – Агрідженто (транскодування, транскрипція),
Alessandria – Александрія (збереження історичних традицій та значення імені Александр),
Ancona – Анкона (транскодування, транскрипція),
Aosta – Аоста (транскодування, транскрипція),
L'Aquila – Аквіла (транскодування, транскрипція, адаптація до граматичної структури української мови, без артикля),
Arezzo – Ареццо (транскодування, транскрипція),
Ascoli Piceno – Асколі Пічено (транскодування, транскрипція),
Asti – Асті (транскодування, транскрипція),
Avellino – Авелліно (транскодування, транскрипція),
Bari – Барі (транскодування, транскрипція),
Barletta – Барлетта (транскодування, транскрипція),
Belluno – Беллуно (транскодування, транскрипція),
Benevento – Беневенто (транскодування, транскрипція),
Bergamo – Бергамо (транскодування, транскрипція),
Biella – Б'єлла (транскодування, транскрипція),
Bologna – Болонья (транскодування, транскрипція),
Bolzano/Bozen – Больцано (транскодування, транскрипція),
Brescia – Бреша (транскодування, транскрипція),
Brindisi – Бріндізі (транскодування, транскрипція),
Cagliari – Кальярі (транскодування, транскрипція),
Caltanissetta – Кальтаніссетта (транскодування, транскрипція),
Campobasso – Кампобассо (транскодування, транскрипція),
Carbonia – Карбонія (транскодування, транскрипція),
Carrara – Каррара (транскодування, транскрипція),
Caserta – Казерта (транскодування, транскрипція),
Catania – Катанья (транскодування, транскрипція),
Catanzaro – Катанзаро (транскодування, транскрипція),

Cesena – Чезена (транскодування, транскрипція),
 Chieti – К’єті (транскодування, транскрипція),
 Como – Комо (транскодування, транскрипція),
 Cosenza – Козенца (транскодування, транскрипція),
 Cremona – Кремона (транскодування, транскрипція),
 Crotone (транскодування, транскрипція),
 Cuneo – Кунео (транскодування, транскрипція),
 Enna – Енна (транскодування, транскрипція),
 Fermo – Фермо (транскодування, транскрипція),
 Ferrara – Феррара (транскодування, транскрипція),
 Firenze – Флоренція (ця пара слів називається екзонімами, тобто географічна назва перекладається та адаптується, враховуючи її значення),
 Foggia – Фоджа (транскодування, транскрипція),
 Forlì – Форлі (неможливо зберегти наголошений голосний, оскільки графічна система української мови цього не дозволяє, калькування),
 Frosinone – Фрозіноне (транскодування, транскрипція),
 Genova – Генуя (ця пара слів називається екзонімами, тобто географічна назва перекладається та адаптується, враховуючи її значення),
 Gorizia – Горіція (транскодування, транскрипція),
 Grosseto – Гроссето (транскодування, транскрипція),
 Iglesias – Іглезіас (транскодування, транскрипція),
 Imperia – Імперія (транскодування, транскрипція),
 Isernia – Ізернія (транскодування, транскрипція),
 Lanusei – Ланузей (транскодування, транскрипція),
 Lecce – Лечче (транскодування, транскрипція),
 Lecco – Лекко (транскодування, транскрипція),
 Livorno – Ліворно (транскодування, транскрипція),

- Lodi – Лоді (транскодування, транскрипція),
Lucca – Лукка (транскодування, транскрипція),
Macerata – Мачерата (транскодування, транскрипція),
Mantova – Мантуя (ця пара слів називається екзонімами, тобто географічна назва перекладається та адаптується, враховуючи її значення),
Massa – Масса (транскодування, транскрипція),
Matera – Матера (транскодування, транскрипція),
Messina – Мессіна (транскодування, транскрипція),
Milano – Мілан (топонім адаптований, без вінцевого –о, загальноприйняте таке написання), Modena – Модена (транскодування, транскрипція),
Monza – Монца (транскодування, транскрипція),
Napoli – Неаполь (ця пара слів називається екзонімами, тобто географічна назва перекладається та адаптується, враховуючи її значення),
Novara – Новара (транскодування, транскрипція),
Nuoro – Нуоро (транскодування, транскрипція),
Olbia – Ольбія (транскодування, транскрипція),
Oristano – Орістано (транскодування, транскрипція),
Padova – Падуя (ця пара слів називається екзонімами, тобто географічна назва перекладається та адаптується, враховуючи її значення),
Palermo – Палермо (транскодування, транскрипція),
Parma – Парма (транскодування, транскрипція),
Ravìa – Павія (транскодування, транскрипція),
Perugia – Перуджа (транскодування, транскрипція),
Pesaro – Пезаро (транскодування, транскрипція),
Pescara – Пескара (транскодування, транскрипція),

Piacenza – П'яченца (транскодування, транскрипція),
 Pisa – Піза (транскодування, транскрипція),
 Pistoia – Пістоя (транскодування, транскрипція),
 Pordenone – Порденоне (транскодування, транскрипція),
 Potenza – Потенца (транскодування, транскрипція),
 Prato – Прато (транскодування, транскрипція),
 Ragusa – Рагуза (транскодування, транскрипція),
 Ravenna – Равенна (транскодування, транскрипція),
 Reggio Calabria – Реджо Калабрія (транскодування, транскрипція),
 Reggio nell'Emilia – Реджо Емілія (адаптація топоніма, вживання без артикля, враховуючи особливості граматичної системи української мови),
 Rimini – Ріміні (транскодування, транскрипція),
 Roma – Рим (ця пара слів називається екзонімами, тобто географічна назва перекладається та адаптується, враховуючи її значення),
 Rovigo – Ровіго (транскодування, транскрипція),
 Salerno – Салерно (транскодування, транскрипція),
 Sassari – Сассарі (транскодування, транскрипція),
 Savona – Савона (транскодування, транскрипція),
 Siena – Сієна (транскодування, транскрипція),
 Siracusa – Сіракуза (транскодування, транскрипція),
 Sondrio – Сондріо (транскодування, транскрипція),
 La Spezia – Спеція (адаптація топоніма, вживання без артикля, враховуючи особливості граматичної системи української мови),
 Taranto – Таранто (транскодування, транскрипція),
 Tempio Pausania – Темпйо Паузанія (транскодування, транскрипція),
 Teramo – Терамо (транскодування, транскрипція),
 Terni – Терні (транскодування, транскрипція),

Torino – Турин (відповідно до традиції та аналогічно до Milano – Мілан, графічна й фонетична структура слова в перекладі змінені),
 Trani – Трані (транскодування, транскрипція),
 Trapani – Трапані, (транскодування, транскрипція),
 Trento – Тренто (транскодування, транскрипція),
 Treviso – Тревизо (транскодування, транскрипція),
 Trieste – Трієст (аналогічно до Milano – Мілан, Torino – Турин, змінена структура, опущений кінцевий глосний),
 Udine – Удіне (транскодування, транскрипція),
 Urbino – Урбіно (транскодування, транскрипція),
 Varese – Варезе (транскодування, транскрипція),
 Venezia – Венеція (транскодування, транскрипція),
 Verbania – Вербанія (транскодування, транскрипція),
 Vercelli – Верчеллі (транскодування, транскрипція),
 Verona – Верона (транскодування, транскрипція),
 Vibo Valentia – Вібо Валентія (транскодування, транскрипція),
 Vicenza – Віченца (транскодування, транскрипція),
 Viterbo – Вітербо (транскодування, транскрипція).

Зі 100 % відібраних основних італійських географічних назв, 87 % передаються за допомогою відтворення фонетичних особливостей топонімів способом транскодування з використанням транскрипції. Особливу увагу слід звернути на переклад таких топонімів, як Firenze – Флоренція, Napoli – Неаполь, Roma – Рим. Ці пари перекладаються, оскільки зазначені топоніми мають важливе наднаціональне значення. Можна помітити закономірності пр. відтворенні таких топонімів, як Genova – Генуя, Mantova – Мантуя, Padova – Падуя. Кінцевий – ова відповідно до традиції передається за допомогою –уя, ведучи за собою відповідні фонетичні зміни. При передачі топоніма Genova використовувалась транслітерація, тому фонетичної оригінальності топоніма не збережено. Певні закономірності можна

простежити, зіставляючи переклади топонімів, таких як Milano – Мілан, Torino – Турин, Trieste – Трієст. У цих топонімах при відтворення історично не вживається кінцевий голосний. Така традиція пояснюється прагненням адаптувати поширений і часто використовуваний топонім до особливостей мови перекладу. Часто українські топоніми не мають закінчення та класифікуються як іменники чоловічого роду. Іще одним цікавим моментом є приклади перекладу таких топонімів, як L'Aquila – Аквіла, Reggio nell'Emilia – Реджо Емілія, La Spezia – Спеція. В граматичній системі української мови відсутній артикль, тому його написання й використання є складним. З метою адаптації граматичних структур топонімів до особливостей української мови артиклі у вищезазначених власних назвах не відтворювались при перекладі.

Висновки до розділу 2

Італійські топоніми яскраво відображають історію розвитку італійських земель та важливі для історії, культури, традицій, побуту тощо чинники. Питання перекладу топонімів залишається актуальним для сучасного перекладознавства. Серед усіх можливих прийомів, які можна застосувати до перекладу топонімів, сучасні перекладознавці виділяють усього чотири: транс кодування; калькування; використання традиційної, загальноприйнятої форми написання; змішаний переклад (переклад однієї частини і, наприклад, використання транскодування чи калькування). Аналіз вибірки яскраво демонструє, що найбільш популярний способом перекладу є транскодування з використанням транскрипції.

Особливу увагу слід звернути на переклад таких топонімів, як Firenze – Флоренція, Napoli – Неаполь, Roma – Рим. Ці пари перекладаються, оскільки зазначені топоніми мають важливе наднаціональне значення. Можна помітити закономірності пр. відтворенні таких топонімів, як Genova – Генуя,

Mantova – Мантуя, Padova – Падуя. Кінцевий – ova відповідно до традиції передається за допомогою –уя, ведучи за собою відповідні фонетичні зміни. При передачі топоніма Genova використовувалась транслітерація, тому фонетичної оригінальності топоніма не збережено. Певні закономірності можна простежити, зіставляючи переклади топонімів, таких як Milano – Мілан, Torino – Турин, Trieste – Трієст. У цих топонімах при відтворення історично не вживається кінцевий голосний. Така традиція пояснюється прагненням адаптувати поширений і часто використовуваний топонім до особливостей мови перекладу. Часто українські топоніми не мають закінчення та класифікуються як іменники чоловічого роду. Іще одним цікавим моментом є приклади перекладу таких топонімів, як L'Aquila – Аквіла, Reggio nell'Emilia – Реджо Емілія, La Spezia – Спеція. В граматичній системі української мови відсутній артикль, тому його написання й використання є складним. З метою адаптації граматичних структур топонімів до особливостей української мови артиклі у вищезазначених власних назвах не відтворювались при перекладі.

ВИСНОВКИ

1. Термін «топонім» вживається на позначення власної географічної назви. Вивчення топонімів передбачає, з одного боку, дослідження їх лінгвістичної сутності, ролі і місця серед інших шарів лексики, а, з іншого – збирання та аналіз їх походження, в якому криється позамовний аспект сутності топонімів. Тому розрізняють дві науки, об'єктом вивчення яких стають топоніми: топоніміку та топономастику. Власне географічні назви досліджуються в межах топоніміки. Топономастика займається збиранням та вивченням етимології топонімів. Окрім цього слід розмежувати поняття топонімії від топоніміки та топономастики. Топонімія – це сукупність географічних назв, які зустрічають на певній території та визначають певний ареал вживання. Топоніміка входить до розділу ономастики. Ономастика опікується дослідженнями стосовно усіх власних назв окремих лінгвістичних систем. Ономастика як окрема спеціалізована наука розглядає власні назви в контексті регіональних ідентичностей, окреслює перспективи подальших досліджень, які знаходяться на межі культури, мови, польових розвідок та історії. Особливий статус, який мають власні імена в лінгвістичних системах, неодноразово опинявся в центрі уваги різних мовознавчих наук. Могли підкреслюватись їх семантичні особливості (ті значення, які передаються за допомогою власних назв), прагматичні (зумовлені особливою цінністю акту найменування по відношенню до різних мовних актів, які здійснюються людиною), а також антропологічні (співвіднесені з функцією, яку власні імена виконують в рамках, так званого, суспільного тіла).

2. Традиційно серед топонімів розрізняють назви населених пунктів (ойконіми, від грец. οἶκος — житло), назви міст, назви вулиць, назви доріг, назви площ, назви водних об'єктів (річок, морів, озер тощо) (гідроніми, від грец. ὕδωρ — вода), назви лісів тощо. Така класифікація групує топоніми за ознакою типу означуваного географічного об'єкта. Таким чином, топоніми можна аналізувати та класифікувати на основі значення, яке лежить в їх

основі. Топонім може бути пов'язаний з елементами ландшафту (рослинами, морфологією території, зміною течії річок тощо), елементами, співвіднесеними з фактами антропізації та колонізації (вторгнення на територію, питання власності і майна) тощо. Враховуючи ці елементи, топоніми можуть бути важливим свідченням про тип поселення або присутність певних тварин чи наявність рослин. Також топоніми можуть свідчити про зміни, що відбулися, з часом на певній території. Також можна виявити формальні категорії на основі морфологічних елементів або суфіксів, простих або складених топонімічних форм. Ще один принцип, на основі якого можна класифікувати топоніми, стосується їх структури й того факту, що топонім може складатися з однієї або декількох одиниць

3. Серед усіх можливих прийомів, які можна застосувати до перекладу топонімів, сучасні перекладознавці виділяють усього чотири: транс кодування; калькування; використання традиційної, загальноприйнятої форми написання; змішаний переклад (переклад однієї частини і, наприклад, використання транскодування чи калькування).

4. Італійські топоніми походять ще з пралатинських часів. Походження топонімів сягає епохи індоєвропейської долатинської мови, якою розмовляли на частині території сучасної Апулії. Це була епоха до латинізації Італії. Загалом численними є свідчення про топоніми, які належать до прелатинського субстрату – від мови кельтів на півночі Італії до грецької часів колонізації на півдні Італії, Сицилії та частини Сардинії. Назви, що відносяться до римських часів є відомими та пов'язані з будуванням та зведенням. Наприклад, *Forum Livii* «ринок Лівія», від якого походить *Forlì* (Форлі). Різні топоніми походять від дорожніх вказівників (так звана, вулична топонімія). Категорія власних імен, представлених по всій Італії, - це топоніми, що називаються *prediali* або *fondari*, які походять від латинського власного імені особи і можуть вживатися з різними суфіксами, особливо, найбільш продуктивним є суфікс *-anus*. Таким чином, назва міста, наприклад

Маріано (*Mariano*) або Марано (*Marano*) (залежно від фонетичних змін) походить від Маріуса (*Marius*), який відображає власність, що належить цій особі, тобто закріплена за Маріусом. Топоніми здатні задокументувати впливи різних народів, що прибули до Італії та перебували на її території, переважно готів та лангобардів.

5. Зі 100 % відібраних основних італійських географічних назв, 87 % передаються за допомогою відтворення фонетичних особливостей топонімів способом транскодування з використанням транскрипції. Особливу увагу слід звернути на переклад таких топонімів, як Firenze – Флоренція, Napoli – Неаполь, Roma – Рим. Ці пари перекладаються, оскільки зазначені топоніми мають важливе наднаціональне значення. Можна помітити закономірності пр. відтворенні таких топонімів, як Genova – Генуя, Mantova – Мантуя, Padova – Падуя. Кінцевий – ова відповідно до традиції передається за допомогою –уя, ведучи за собою відповідні фонетичні зміни. При передачі топоніма Genova використовувалась транслітерація, тому фонетичної оригінальності топоніма не збережено. Певні закономірності можна простежити, зіставляючи переклади топонімів, таких як Milano – Мілан, Torino – Турин, Trieste – Трієст. У цих топонімах при відтворення історично не вживається кінцевий голосний. Така традиція пояснюється прагненням адаптувати поширений і часто використовуваний топонім до особливостей мови перекладу. Часто українські топоніми не мають закінчення та класифікуються як іменники чоловічого роду. Іще одним цікавим моментом є приклади перекладу таких топонімів, як L'Aquila – Аквіла, Reggio nell'Emilia – Реджо Емілія, La Spezia – Спеція. В граматичній системі української мови відсутній артикль, тому його написання й використання є складним. З метою адаптації граматичних структур топонімів до особливостей української мови артиклі у вищезазначених власних назвах не відтворювались при перекладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови. М-во вищ. і серед. спец. освіти УРСР, Ужгород. держ. ун-т. – Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1960. – С. 415.
2. Беліцька Є. М. Конотонімізація онімів як лексико-семантичний процес: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Горл. держ. пед. ін-т інозем. мов ім. Н.К.Крупської. Горлівка, 2000. С. 185.
3. Бицко Н. І. Лінгвістичний алгоритм дослідження мікрогідронімів Тернопільщини / Н. І. Бицко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія. - 2018. - Вип. 18. - С. 133-138.
4. Білінська Л. П. Формування мікротопонімії Покуття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2012. С. 17.
5. Бойчук І.В. Адаптація французьких онімів в українській та російській мовах: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15 / І.В. Бойчук ; Донец. нац. ун-т., Донецьк, 2002. С. 20.
6. Бучко Д. Г. Лексична база відапелятивних топонімів // Українська лексика в історичному та ареальному аспектах / відп. ред. Р. Й. Керста. Київ: Наук. думка, 1991. С. 137–145.
7. Бушаков В.А. Історична топонімія Криму: Автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.13 / В.А. Бушаков ; НАН України. Ін-т сходознав. ім. А.Кримського., 2005. С. 36.
8. Габорак М. М. Топонімія Галицької Гуцульщини: етимологічний словник-довідник. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. С. 655.
9. Габорак М.М. Топонімія Галицької Гуцульщини: етимол. слов.-довід.; Ін-т українознав. при Прикарпат. нац. ун-ті ім. В. Стефаника, Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. - Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. С. 655 - Бібліогр.: С. 632—653.

10. Горпинич В. О., Антонюк Т. Р. Географічні назви в українській мові: складні питання словозміни, творення, правопису та наголошення: Посіб. для студ. вузів., 1999. С. 152.
11. Дерік І.М. До проблеми перекладу українських топонімів на германські мови (на матеріалі української, англійської та німецької мов) питання ономастики, 2012. С. 123-128.
12. Карпенко О. П. Топонім // Українська мова: енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; ред. В. М. Русанівський [та ін.]. — К.: Українська енциклопедія, 2000. — ISBN 966-7492-07-9. — С. 637.
13. Карпенко Ю. О. Про методологію та методику ономастики як науки // Записки з українського мовознавства (Opera in linguistica ukrainiana). Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2009. Вип. 18. С. 282–289.
14. Ковалик І. І. Українські топоніми з суфіксами -ищ-е, -нищ-е, -лиц-е, -бищ-е, -овищ-е, -ис(ь)к-о, -овис(ь)к-о на загальнослов'янському фоні // Ковалик І. І. Питання українського і слов'янського мовознавства: вибрані пр. / упоряд. З. Терлак. Львів: Вид-во Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2008. Ч. II. С. 328–335
15. Кордуба М. Потреба організації збирання географічних назв // Кордуба Мирон. Вибрані статті / упоряд., переклад: Н. Ткачова, О. Ткачова. Тернопіль: [б.в.], 2011. С. 118–124.
16. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2003. С. 448.
17. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. 3-тє вид. Київ: ВЦ «Академія», 2010. С. 464.
18. Марченко Н.В. Північнонімецькі топоніми слов'янського походження: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Н.В. Марченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, 2005. С.19.

19. Олефір Г. І., Дейнеко І. А., Дейнеко І. В. Топонімія в перекладі. Науковий вісник. Серія Філологія • Педагогіка • Психологія. Випуск 34. Київський національний лінгвістичний університет, 2017. С. 244-252.
20. Отин Е. С. Топонимическая метонимия (вид связи «гидроним – ойконим») // Отин Е. С. Избранные работы. Донецк: Изд-во «Донеччина», 1997. С. 195–210.
21. Поляруш Т. І. Динаміка топонімічних моделей на -щин-а // Наукові записки КДПУ. Серія: філологічні науки (мовознавство). Кіровоград, 2002. Вип. 38. С. 76–80.
22. Потапчук І. М. Народна географічна термінологія в західноподільських говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2012. С. 20.
23. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 712.
24. Склярєнко О. М. Топонимическая синекдоха: типологические параллели // Studia Slavica. Ономастика. Топоніміка: зб. наук. пр. / [упоряд. і відп. ред.: С. Пахомова, Я. Джоганик]. Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2009. Вип. 10. С. 436–444.
25. Сосніна Л.В. Адаптація англійської онімної лексики в російській мові другої половини ХХ початку ХХІ ст.: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Л.В. Сосніна ; Дніпропетр. нац. ун-т., 2005. С. 19.
26. Суперанская А. В. Что такое топонимика? / Александра Васильевна Суперанская. – М. : Наука, 1985. С. 410.
27. Третьякова К.В. Етимологія та семантика латинських омонімічних іменників: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.14 / К.В. Третьякова ; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, 2010. С. 20.

28. Янко М.Т. Топонімічний словник України: Слов.-довід; Міжнар. фонд «Відродження». — К. : Знання, 1998. - С. 430 - (Прогр. «Трансформація гуманіт. освіти»). — Бібліогр.: С. 403—429.
29. Bartaletti F. Le grandi stazioni turistiche nello sviluppo delle Alpi italiane, Bologna, Patron 1994.
30. Battisti C. L'elemento longobardo nella toponomastica Umbra, Atti del V Convegno di Studi Umbri, 1967. P. 235-248.
31. Battisti C., Alessio G. Dizionario Etimologico Italiano, G. Barbera, Firenze, 1950-1957.
32. Cassi L., Ferrara R. Nomi di luogo e turismo in Sardegna. Appunti dalla cartografia dell'I.G.M.I.î, in La Sardegna nel mondo mediterraneo, Atti Quinto convegno internazionale di studi Turismo e Ambiente, Sassari, 28-30 ottobre 1998, Bologna, Patron Editore, 2001., P. 243-250.
33. Cassi L., Marcaccini P. Toponomastica, beni culturali e ambientali. Gli 'indicatori geografici' per un loro censimento, Memorie della Società Geografica Italiana, vol. LXI, 1998.
34. Conti S. Territorio e Termini geografici dialettali nel Lazio. Glossario di termini geografici dialettali della regione italiana, CNR-Istituto di Geografia dell'Università "La Sapienza", Roma, 1984.
35. Conti S. La toponomastica italiana dalla nascita ad oggi per lo studio e la conservazione di un territorio, XXII Conferenza Nazionale ASITA, 2018. P. 375-382.
36. Conti S. Toponomastica geografica e ricostruzione di un paesaggio storico: il caso del Lazio, in Vincenzo Aversano (a cura di) Toponimi e antroponimi: benidocumento e spie di identità per la lettura, la didattica e il governo del territorio, vol. II, 2007. P. 611-630.
37. Conti S. Toponomastica o Termini geografici dialettali? Il pensiero innovatore di Battisti e le sue conseguenze su un filone di studi, in Elena Dai Prà (a

- cura di), Cesare Battisti Geografo e Cartografo di Frontiera, Roma, 2018. P. 133-143.
38. Conti S. Le Sedi umane abbandonate nel Patrimonio di San Pietro, Leo S. Olschki editore, Firenze, 1980.
39. De Felice E. Onomastica, in *Linguistica storica*, a cura di R. Lazzeroni, Roma, La Nuova Italia Scientifica, 1987. P. 147-179.
40. De Vecchis G. Territorio e Termini geografici dialettali nel Molise. *Glossario di termini geografici dialettali della regione italiana*, CNR-Istituto di Geografia dell'Università "La Sapienza", Roma, 1978.
41. Dell'Agnesse E., Bagnoli L. *Mode e modi del turismo in Liguria*, Milano, CUEM, 2004.
42. Enciclopedia Treccani. URL: <https://www.treccani.it/> (дата звернення: 21.08.2020).
43. Fronzopoli P. Note di stratigrafia toponomastica toscana: foglio 106 della Carta d'Italia, estr. da *L'Universo*, XLI, Firenze, I.G.M., 1961. n. 2.
44. Grass T. La traduction comme appropriation : le cas des toponymes étrangers / Thierry Grass // *Meta : journal des traducteurs (Meta : Translators' Journal)*. Vol. 51, No. 4, 2006. P. 660–670.
45. Il Sestiere di Porta Romana. URL: http://www.storiadimilano.it/citta/Porta_Romana/insubri.htm (дата звернення: 24.08.2020).
46. Manzelli G., Lessicalizzazione di sintagmi preposizionali: nomi di luogo, «*Archivio glottologico italiano*» 78, 1993. P. 26-52.
47. Marcato C. Giovanni Flechia e la ricerca toponomastica, in *Per Giovanni Flechia nel centenario della morte (1892-1992)*. Atti del Convegno (Ivrea - Torino, 5-7 dicembre 1992), a cura di U. Cardinale, M.L. Porzio Gernia & D. Santamaria, Alessandria, Edizioni dell'Orso, 1994. P. 265-271.
48. Medhelan, il santuario dei Celti Insurbi. URL: http://www.storiadimilano.it/Miti_e_leggende/medhelanon.htm (дата звернення: 12.07.2020).

49. Pellegrini G-B. Toponomastica italiana. 10.000 nomi di città, paesi, frazioni, regioni, contrade, fiumi, monti, spiegati nella loro origine e storia, Milano, Hoepli. 1990.
50. Pellegrini G.B. Toponomastica italiana, Hoepli, Milano, 2008. P. 263-280.
51. Perché Firenze si chiama così: la Crusca risponde – La Nazione, su Firenze, La Nazione. Quotidiano di Firenze con le ultime notizie della Toscana e dell’Umbria. URL: <https://www.lanazione.it/firenze/cultura/nome-firenze-crusca-1.2076216> (дата звернення: 16.07.2020).
52. Quadri A. Le 10 epoche della storia d'Italia antica e moderna, Volume 1. URL: <https://books.google.it/books?id=8OFMAAAAcAAJ&pg=PA350&lpg=PA350&dq=radice+celtica+med-&source=bl&ots=JUqay6zk91&sig=lj8S1fc7ytILyaAHiOd-AZwJTc&hl=it&sa=X&ved=0ahUKEwiC8MSVorLaAhUCthQKHW17AjMQ6AEIRzAD#v=onepage&q=radice%20celtica%20med-&f=false> (дата звернення: 28.08.2020).
53. Rauty N. Dizionario toponomastico del Comune di Sambuca Pistoiese, Pistoia, Società Pistoiese di Storia Patria, 1993.
54. Rosanna Zaffuto Rovello, Universitas Calatanixette 1086-1516, Caltanissetta, Salvatore Sciascia Editore, 1991, P. 29-42.
55. Sabatini F. Riflessi linguistici della dominazione longobarda nell’Italia mediana e meridionale, Atti dell’Accademia Toscana di Scienze e Lettere La Colombaria, 2015. P.123-249.
56. Santini V. Sistemi informativi geografici e analisi comparativa della toponomastica. Un caso di studio: l’isola del Giglio, in MENEGHELLO D., BERENGO C. (A CURA DI), Carte al quadrato. Premio GIS - Toscana, Firenze, Edizioni Regione Toscana, 2003.
57. Studia ambrosiana. Annali dell’Accademia di Sant’Ambrogio, 2010. URL: <https://books.google.de/books?id=CSZPAQAIAAJ&q=Medhelan+>

[milano&dq=Medhelan+milano&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj1sey33LHaAhVFPFAKHAP2BqQ4FBDoAQhZMAc](#) (дата звернення: 19.09.2020).

58. Zamboni A. I nomi di luogo, in Storia della lingua italiana, a cura di L. Serianni & P. Trifone, Torino, Einaudi, 3 voll., vol. 2° (Scritto e parlato), 1994. P. 859-878.

59. Zona Centro Storico – Il Cerchio Celtico. Blog UrbanFile, la voce della città. URL: <http://blog.urbanfile.org/2014/01/11/zona-centro-storico-il-cerchio-celtico/> (дата звернення: 01.10.2020).